

תאומים סיאמיים דו-ראשיים - היבטים הלכתיים

הרב ד"ר חיים סיימונס

הקדמה

כתוב בגמרא: "בעא מיניה פלימו מרבי, מי שיש לו שני ראשים, באיזה מהן מניח תפילין."¹

איש שיש לו שני ראשים הוא דוגמא אחת ממה שמכונה היום "תאומים סיאמיים" – דהיינו, שני בני אדם שנולדו מחוברים בחלק מסוים של גופם. יש דרכים בלי סוף איך הילדים יכולים להיות מחוברים. לדוגמא: בחזה, בטבור, בישבן, בראש ועוד ועוד. הדוגמא שהובאה בשאלה של פלימו היא - תאומים שנולדו כגוף אחד בעל שני ראשים. בספרות הרפואית הם ידועים כ-dicephalus (מהמילה הלטינית di-cephalus - ראשים).

אפילו במקרה של תאומים מסוג dicephalus, יש סוגים שונים. לפעמים הם מחוברים מהכתף למטה, מהחזה למטה, מהטבור למטה. ואפשר שגם ראשיהם מחוברים יחד. נשאלת השאלה, על איזה סוג מדברת הגמרא שלנו? הבה נעיין בלשון הגמרא - "מי שיש לו שני ראשים באיזה מהן מניח תפילין." מפני לשון הגמרא השואלת באיזה ראש הוא יניח תפילין, ניתן להוציא את הסוג אשר בו שני הראשים מחוברים יחד.

לפי משמעות שאלת הגמרא, נראה שיש כפילות רק בראשם של התאומים - דהיינו התאומים מחוברים מהכתף למטה. אפשר להביא ראיה נוספת מהעובדה שפלימו לא שואל באיזה יד הוא יניח תפילין. לתאומים שנולדו מחוברים מהחזה למטה יש 4 ידיים. אולם לאלו המחוברים מהכתף למטה יש ברוב מקרים רק שתי ידיים, והם נקראים בלטינית dibracius (שתי ידיים). ידועים מקרים בהם יש לתאומים שלוש או ארבע ידיים, אולם הידיים האמצעיות מחוברות או תקועות מאחרי הגב ואינן שימושיות.

מכל הנ"ל אפשר להגיע למסקנה ששאלת פלימו היא לתאומים המחוברים מהכתף למטה.

נציין שתופעת התאומים עם שני ראשים אינה מוגבלת לבני אדם. אותה תופעה נמצאה גם בבעלי חיים, במיוחד בנחשים.² נחשים כאלו מוזכרים בזוהר אשר עושה השוואה עם צאצאי קין, כפי שכתוב: "וכלא חזי דאינון תולדות דקין, ועל דא אינון בתרין ראשין, כתריין חיוון..."³

תגובות לשאלת פלימו

תשובת רבי לשאלת פלימו, היתה "או קום גלי או קבל עלך שמתא".⁴ יש ראשונים הלומדים משאלת פלימו שאחת מהסיבות לנדות בן אדם היא, שהוא שואל שאלה בלתי אפשרית. אנו לומדים זאת מדברי השו"ע שכותב את זה כסיבה לנידוי, דהיינו: "שואל דבר שאי אפשר".⁵ בפירושו לטור נותן הבית יוסף כמקור להלכה זו את תשובת רבי.⁶

¹ מנחות לו.

² הרב יוסף בא-גד, נחלי-האשכולות, (1989?), עמ' 88

³ הקדמה לזוהר סעי' 154

⁴ מנחות לו.

⁵ שו"ע יו"ד סי' של"ד סעי' מ"ד

⁶ ב"י על הטור יו"ד סי' של"ד, ד"ה כתב הראב"ד

נציין שפלימו היה תנא בדור החמישי⁷ ומוזכר במספר מקומות בש"ס. לפעמים ההלכה היא כמותו. למשל:

- במסכת ברכות: פלימו אומר שבברכת המזון "צריך ליקדים ברית לתורה"⁸
 - במסכת פסחים: בקשר לבדיקת חמץ אומר פלימו ש"כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה."⁹ (פירוש רש"י: כל עצמו של חור אינו בודק, שלא יאמר הנכרי כשפים עשה לי.)
 - כמו-כן במסכת קידושין לומדים שפלימו "היה מופלג בחסידות ובפרישות והתגרה בשטן."¹⁰
- קרוב לוודאי שפלימו שמע על מקרה אחד או על מקרים אחדים של תאומים כאלו, ואנו נראה במהלך מספר דוגמאות המוזכרות בספרות הרומאים של התקופה הזאת.
- לכן נשאלת השאלה, למה רבי הגיב בחריפות לשאלת פלימו. אפשר שהוא לא שמע על מקרה של תאומים כאלה או אם הוא שמע, אפשר שהוא סבר שילד כזה ימות בגיל צעיר ביותר ולא יגיע לגיל חיוב הנחת תפילין.¹¹
- הגמרא הנ"ל מיד ממשיכה במקרה של ילד שנולד עם שני ראשים: "אדהכי אתא ההוא גברא, א"ל איתיליד לי ינוקא דאית ליה תרי רישי, כמה בעינן למיתב לכהן." הגמרא משיבה שהסכום הוא עשרה סלעים – חמשה לכל גולגולת [ראש].¹²
- מחד גיסא ראינו שהבית יוסף מביא את תשובת רבי בקשר לשאלת פלימו כסיבה לנידוי, ומאידך גיסא הבי"י¹³ מביא כמקור להלכה שמובאת בטור¹⁴, שצריכים לשלם עשרה סלעים לפדות ילד עם שני ראשים, רק את הגמרא הזו במנחות! אולם אפשר לתרץ סתירה זו, שהבי"י סובר שילד עם שני ראשים יכול לחיות עד שלושים יום אולם לא עד גיל של הנחת תפילין. בספרות הרפואית (כפי שנראה להלן), כתוב שילדים כאלו נולדו מתים או שמתו דקות או שעות לאחר הלידה. עד לפני כעשר שנים, היו רק מקרים בודדים שהילדים הללו חיו יותר ממספר שעות (ראה למטה).

כמה מאות שנה לאחר הגמרא מזכיר הרמב"ם בספרו הרפואי "פרקי משה" מקרים שהיו בעבר, על מספר ילדים שנולדו עם שני ראשים¹⁵ (ראה פרטים למטה) - אולם הוא לא מפרט אם הם היו מחוברים מהכתף למטה.

ספר זה הוא הספר הגדול ביותר בכתבי הרמב"ם בנושא רפואה. הוא כתב את הספר הזה בשפה הערבית בין השנים ד'תקמ"ז – ד'תקק"ן (1187-1190). במשך השנים תורגם הספר למספר שפות, כולל עברית, ונמצא במספר כתבי-יד והוצאות.¹⁶

נציין שהרמב"ם לא מביא בחיבורו "משנה תורה" את ההלכה בקשר לפדיון בן שהוא עם שני ראשים, אע"פ שהוא מזכיר את המקרים הללו בספרו "פרקי

⁷ הרב רפאל הלפרין, אטלס עץ-חיים כרך ד' תנאים ואמוראים (ב), עמ' 278

⁸ ברכות מח: ; טור או"ח סי' קפ"ז

⁹ פסחים ח: ; שו"ע או"ח סי' תל"ג סעי' ז'

¹⁰ קידושין פא: ; אטלס עץ החיים, שם

¹¹ השאלה אם ילד כזה נחשב כטריפה מוזכר בגמרא (מנחות לז.) ואח"כ אצל הפוסקים השונים במשך הדורות עד היום הזה.

¹² מנחות לז. – לז: ;

¹³ בי"י על הטור יו"ד סי' ש"ה, ד"ה ואם יש לו ב' ראשים

¹⁴ טור יו"ד סי' ש"ה

¹⁵ רמב"ם, פרקי משה, מאמר כ"ד, פסקא ראשונה, תרגומו של ר' נתן המאתי: יוצא לאור ע"י הרב צמח מגיד, ווילנא,

תרמ"ח, עמ' נ'; יוצא לאור ע"י ד"ר זיסמן מונטנר, מוסד הרב קוק, ירושלים, תשמ"ב, עמ' 302.

¹⁶ Maimonides' Medical Writings, translated and annotated by Fred Rosner, Haifa, 1989, pp. xii-xvii

משה. " אפשר הוא סבר על פי הידע הרפואי שלו, שילד כזה לא יכול לחיות עד 30 יום - הגיל של פדיון הבן.¹⁷

תאומים דו-ראשיים במהלך ההיסטוריה בספרות הכללית

בהיסטוריה הרומאית מוזכר מספר מקרים של ילדים שנולדו עם שני ראשים. אמיאנוס שחי במאה ה-4 כתב על ילד בפרבר של אנטיוך: "נולד ילד עם שני ראשים."¹⁸ כמו כן אנטונינוס פיוס כתב שלאחר מספר אירועים טבעים וטראגים נולד ילד כזה.¹⁹ גם ליווי כתב שבשטח של ויי נולד ילד כזה.²⁰ שלושתם אינם מפרטים אם התאומים הללו היו מחוברים מהכתף למטה או במקום נמוך מהכתף. בכתבים שלו מזכיר סיינט אוגוסטין של היפו, שחי במאה ה-4 – מאה ה-5, מזכיר שרק לפני כמה שנים, נולד במזרח תינוק עם שני ראשים, שתי חזות, וארבע ידיים, אולם רק בבטן אחת ושתי רגליים. הוא הוסיף שהוא חי מספיק זמן, (אולם הוא לא כותב אם הוא היגיע לגיל בגרות). המקרה היה כל כך מפורסם שרבים באו לראותו.²¹

שני מחברים ממאות הביניים – פיאר בויסטיאו²² ופורטוניוס ליסטי²³ מנסים לצייר את האיש הזה, ושניהם מציירים אותו כאיש מבוגר מחובר מהכתף למטה. אולם לפי ספרו של אוגוסטין, נראה שחיבורו היה למטה מהכתף. כמו כן בויסטיאו גם מביא²⁴ מכתבי סליוס רודיגיניוס (פרק 27) תמונה של שני בני אדם שכל אחד מהם עם שני ראשים וגם פה הם שניהם מבוגרים ומחוברים מהכתף למטה. יש כרוז דומה של אישה מבוגרת עם שני ראשים, שנולדה בתחילת המאה ה-16. אולם מספר היסטורי גרמני לומדים שה"אישה המבוגרת" נפטרה לאחר שעה אחת בלבד מזמן לידתה!²⁵ כמו-כן, ישנו ציור גרמני ישן מסוף המאה ה-17 של קשת טורקי עם שני ראשים. אולם יש מלומדים שסוברים שהוא לא היה קיים כלל, ומטרת הציור היתה רק עבור תעמולה מלחמתית.²⁶

אמברוז פארי היה רופא מפורסם במאה ה-16 ובספרו נמצא ציור של תאומות מבוגרות עם שני ראשים על גוף אחד, שהיו מחוברות מהכתף למטה²⁷ - דהיינו, כמו הגמרא שלנו. הן חיו לפני אמצע המאה ה-16. פארי כותב שהרצון שלהן לאכול, לשותות, לישון, לדבר ולעשות כל דבר התעורר באותו הזמן²⁸. אולם הוא לא מזכיר אם ראש אחד היה יכול להרגיש צער עקב מכה שנתקבלה בראש השני.

¹⁷ היו מקרים אחרים שהרמב"ם השתמש בידע שלו במדע ב"משנה תורה." למשל: הוא דלג על התנאי שהחילוץ נמצא רק פעם בשבעים (או שבע) שנה (משנה תורה הל' ציצית, פרק ב הלכה ב); גם אנשי הזואולוגיה היום אומרים שלא ידוע להם על דגים המצויים ברווח של מספר שנים! כמו כן הרמב"ם דילג על איזכור הארנבת והשפן כמעלי גרה (שם, הל' מאכלות אסורות, פרק א הלכה ב); אפשר לומר שהסיבה לכך שהתורה כותבת שהם מעלי גרה היא, שהם נראים לפני בני אדם כאילו הם מעלי גרה בגלל תנועות הפה שלהם, והתורה מדברת כלשון בני אדם!

¹⁸ Ammianus Marcellinus vol.1, William Heinemann: London, 1971, pp.542-44

¹⁹ The Scriptores Historiae Augustae, vol. 1, William Heinemann: London, 1922, p.122

²⁰ Livy, vol. xii, book xli, William Heinemann: London, 1964, p.254

²¹ Saint Augustine. "The City of G-d," ed. Vernon J. Bourke, Book xvi, Chap.8., Image Books: New York, 1958, p.366,

²² P. Boaistuau, Histoires Prodigeuses, Paris, 1560 (reprinted 1961), p.69

²³ F. Liceti. Picture from Internet: www.bium.univ-paris5.fr/monstres/biblio/pres-boaistuau04.htm

²⁴ Boaistuau, op. cit. p.219

²⁵ Bondeson J., "Dicephalus Conjoined Twins: A Historical Review With Emphasis on Viability," Journal of Pediatric Surgery, vol.36, no.9, (September), 2001, pp.1436-37.

²⁶ Ibid., pp.1437-38.

²⁷ The Workes of that famous Chirurigion Ambrose Parey, London, 1665, p.644

²⁸ Ibid.

קיימת ביקורת²⁹ על מידת הדיוק ההסטורי של פארי. אמנם הוא אסף מספר מקרים ממקורות מוסמכים, אולם הוא גם מביא, למשל, תמונה של ילד עם כנפיים במקום זרועות וגם רגל של עוף עם עין נוסף בברך במקום בראש³⁰ והוא האמין שזה מקרה שהיה! לכן, כנראה, התמונות שלו אינן מציאותיות אלא הובאו לתת מסר דתי (נוצרי)!

נוסף לזה יש ספק גדול אם באותה תקופה יכול היה אדם בעל שני ראשים לחיות עד גיל מבוגר. (ביקורת זו ניתן למתוח גם על התמונות של בויסטיאו וליסטי). אפילו לפני כמאה שנה כתב רופא מוסמך שאיש מבוגר כזה הוא בלתי אפשרי³¹. כמאתיים שנה לאחר ספרו של פארי, יצא לאור הספר ע"י הירסט ופירסול. שם נמצא פרק שמביא מספר תאומים דו-ראשיים³², אולם נראה שהם מחוברים מתחת לכתף. פרק זה כולל גם צילום של התאומים ממשפחת טוסי³³ שנולדו בשנת 1877. אולם רואים אנו מהתמונה שהחיבור שלהם מתחיל מהחזה ולכן גם הם אינם שייכים לנושא שלנו. כמו כן במאמר בכתב עת רפואי נזכר בפירוש מקרה זה שהחיבור מתחיל מהצלע השישי³⁴.

בספר שנכתב ע"י גוילד ופייל ויצא לאור בשנת 1896 מופיעים מספר מקרים של תאומים עם שני ראשים, שנולדו בין תקופת הרומאים למאה ה-19.³⁵ אולם לפי ההסברים והתמונות כולם היו מחוברים מהחזה או אפילו מהטבור למטה. לכן הם לא זהים למקרה שמוזכר בגמרא. כנראה כל התאומים המוזכרים בספר זה חיו מספר שנים. יתכן מאד שאלו שנולדו באותה התקופה מחוברים מהכתף למטה נולדו מת או מתו מיד לאחר הלידה. לכן הם אינן מוזכרים בספר זה. אולם רוב הספרות בנושא זה היא מכתבי עת רפואיים מהמאה ה-20, ובמיוחד ב-50 השנים האחרונות. בכתבים הללו הובא מספר גדול של מקרים יחד עם תמונות של תאומים מחוברים מהכתף למטה. לרובם יש שתי ידיים. למעט מהם יש שלוש או ארבע ידיים, שהאמצעיות (שבהם תקועות) לאחר הגב וכנראה

²⁹ Gould G. and Pyle W., *Anomalies and Curiosities of Medicine*, Bell Publishing Co: New York, 1896, (republished by Julian Press, 1956), pp.164-65

³⁰ Parey, op. cit., p.643

³¹ Harris R., "The Blended Tocci Brothers and their Historical Analogues," *American Journal of Obstetrics*, vol.25, 4, April 1892, p.467

³² Hirst B. and Piersol G., *Human Monstrosities*. Part iv, Lea Brothers: Philadelphia, 1893, pp.151-57, plates xxx, xxxi.

³³ Ibid., p.153

³⁴ Harris, op. cit., p.461

³⁵ Gould, op. cit., pp.183-87

ללא שימוש. הם נולדו בכל רחבי תבל, בין היתר - ביפאן³⁶, בארה"ב³⁷, בבריטניה³⁸, באוסטרליה³⁹, בקוריה⁴⁰, במפרץ הפרסי⁴¹, בסינגפור⁴², ואפילו בישראל⁴³. רובם נולדו מת או מתו מיד לאחר הלידה. אולם היו תאומים שנולדו בשנת 1937 ברוסיה וחיו למעלה משנה⁴⁴, וזוג אחר שחי 11 ימים⁴⁵. עקב ההתפתחות של הידע והתנאים הרפואיים, מספר תאומים כאלו שנולדו בשנות ה-1990 המשיכו לחיות ואפילו עד היום: דוגמת התאומות ממשפחת הנסל, שעדיין מחוברות, הגיעו (בשנת 2005) לגיל 15.⁴⁶ התאומות ממשפחת הולטון הופרדו בגיל 3. אחת מהן מתה לאחר כמה ימים מהניתוח, אבל השניה חיה עד היום (2005) והיא בגיל 17.⁴⁷

מה גורם להיווצרות תאומים סיאמיים (כולל הסוג דו-ראשיים)?

לפי סיבה פנימית, הביצה לא חולקה לגמרי לשניים.⁴⁸ אולם יש גם סיבות חיצוניות. בספרי הרפואה נכתב שסיבות חיצוניות יכולות לגרום ללידת תאומים כאלה. בספר "פרקי משה" - ספר רפואי של הרמב"ם כתוב: "ביאר המעתיק שימצא בספר הזה ב"כאב גיד הנשה" יתוקן ב"כאבי הנשים" לאפוקרט, העתיקו חנן מלשון יון ללשון ערבי, ופרשו זולת גאלינוס, ונמצא בפירושו אותו תוספת ענינים זרים, ומהם שהוא אמר, שלקתה חמה בסקיליא"ה לקות גדולה וקרה בשנה ההיא, שנשים היו יולדות ילדים משונים בצורה, שהיו להם שני ראשים..."⁴⁹ זה תואם במה

-
- ³⁶ Miyabara S., Okamoto N. et al., "A Study on Dicephalic Monsters, especially with regard to Embryopathology," Hiroshima Journal of Medical Sciences, vol.22, no.4. December 1973, pp.377-395
- ³⁷ Siebert J., Machin G., et al., "Anatomic Findings in Dicephalic Conjoined Twins: Implications for Morphogenesis," Teratology. vol.40, 1989. pp.305-310 ; Groner J., Teske D. et al., "Dicephalus Dipus Dibrachius: An Unusual Case of Conjoined Twins," Journal of Pediatric Surgery, vol.31, no.12, (December), 1996, pp.1698-1700 ; Reaves B., "Dicephalous Monster," American Journal of Obstetrics and Gynecology, vol.37. 1939, pp.166-67 ; Golladay E., Williams G. et al., "Dicephalus Dipus Conjoined Twins: A Surgical Separation and Review of Previously Reported Cases," Journal of Pediatric Surgery, vol.17. no.3, (June), 1982, pp.259-64.
- ³⁸ McFarlane C., "A Case of Double Headed Monster," Journal of Obstetrics and Gynecology, vol.67, 1960, pp.615-17 ; Nowell S. and Owen-Jones R., "Dicephalic Monster," Journal of Obstetrics and Gynecology of the British Empire, vol.54, 1947, pp.507-09 ; Spitz L., Stringer E. et al., "Separation of Brachio-Thoraco-Omphalo-Ischiopagus Bipus Conjoined Twins," Journal of Pediatric Surgery, vol.29, no.4, April 1994, pp.477-81.
- ³⁹ Alderman L., "A Case of Dicephalic Monstrosity Delivered without Medical Aid," The Medical Journal of Australia, vol.35. 1948, pp.531-32 ; Beischer N. and Fortune D., "Double Monsters," Obstetrics and Gynecology, New York, vol.32, 1968, pp.158-70.
- ⁴⁰ Seo J., Shin S. et al, "Cardiovascular System in Conjoined Twins: An Analysis of 14 Korean Cases," Teratology vol.32, 1985, pp.151-61.
- ⁴¹ El-Gohary M., "Siamese twins in the United Arab Emirates," Pediatric Surgery Int, vol.13, 1998, pp.154-57.
- ⁴² Roddie T., "Case of Uniumbilical-Dibrachi-Dicephalic Monster," British Medical Journal, 10 March 1956, pp.552-54.
- ⁴³ "תינוקת בעלת שני ראשים נולדה בירושלים – ונפטרה," מעריב, 4 בינואר 1999, עמ' 20. הרופא אמר לי (בשנת 2005) שהמקרה לא פורסם בספרות הרפואית.
- ⁴⁴ Golladay, op. cit., p.259
- ⁴⁵ Groner, op. cit., p.1698 ;
- ⁴⁶ האנציקלופדיה העברית, כרך כ"ד, טור' 86 (תמונה), חברה להוצאת אנציקלופדיות: ירושלים, תשל"ב
- ⁴⁶ "Abigail and Brittany Hensel," Internet: www.reference.com/browse/wiki/Abigail_and_Brittany_Hensel ; "Conjoined Twins in the World A-Z," updated November 15 2005, Internet: mypage.direct.ca/c/csamson/multiples/worldconjoined.html
- ⁴⁷ "Conjoined Twins..." Internet, op. cit.
- ⁴⁸ "Siamese Twins," The New Encyclopaedia Britannica, 15th edition, vol.20, p.414.
- ⁴⁹ פרקי משה, שם.

שכתוב בספרות של הרומאים בתקופת אפוקרט: דהיינו: "נראה כוכב שביט" 50 והיו תופעות משונות בשמים. 51

אף על פי שלפי אנשי המדע אין סכנה פיזית לבני אדם בזמן ששביט וכדומה נראים בשמים, אולם אפשר שהיתה אז סכנה רוחנית, למשל, מן החשש שהשביט יגיע לארץ.

בתקופתנו נמצא בכתבי העת הרפואיים מספר הצעות לתופעה שגדל מספר ילדים הנולדים עם שני ראשים. בין הסיבות נמנים פצצת הכור האטומי בצ'רנובל ב-1986 52 ושימוש בגז במלחמה בין עירק ואיראן בין השנים 1980-1988. 53 דוגמה עם סטטיסטיקות נמצאה במאמר רפואי שיצא לאור בעיר הירושלמית ביפאן. שם רואים שמספר הילדים שנולדו עם שני ראשים ביפאן עלה באופן ניכר מזמן ההפצצה האטומית ביפאן בשנת 1945: משנת 1896 – 1937, דהיינו תקופה של 42 שנה, היו רק 7 מקרים של תאומים דו-ראשיים ביפאן; אולם משנת 1951 – 1973 – דהיינו תקופה של 22 שנים, (אחר ההפצצה האטומית ביפאן) היו 14 מקרים במדינה זו. 54

בנוסף לכל זה, חומרי טרטולוגיה 55 יכולים לגרום ללידת תאומים סיאמיים. 56

תאומים דו-ראשיים - איש אחד או שני אנשים?

התוספות כותב: בעולם הזה ליכא אבל יש במדרש. אשמדאי הוציא מתחת קרקע אדם א' שיש לו שני ראשים לפני שלמה המלך ונשא אשה והוליד בנים כיוצא בו בשני ראשים וכיוצא באשתו בראש אחד, וכשבאו לחלוק בנכסי אביהם מי שיש לו שני ראשים שאל שני חלקים ובאו לדון לפני שלמה. 57

בעל השיטה המקובצת ממשיך אגדה זו: שלמה בחכמתו הרתיח מים וכסה אחד מן הראשים ושפך הרותחים על ראש השני מחמת צער הרותחים צעק בשני ראשים. אמר שלמה שמע מיניה דתולדה אחת לשתי הראשים ואין נידון אלא כאיש אחד. 58

מדרש זה מוזכר גם בכמה מקומות אחרים עם מספר הבדלים. 59 אחד מההבדלים הוא שלא מופיע בו הקטע על כסוי אחד מהראשים 60 - דהיינו הראש האחד ראה את שפיכת המים על הראש השני. 61

הרב דוד בלייך חיפש בספרות הרפואית את המציאות שראש אחד יכול להרגיש צער כשמיים בראש השני. לשם כך צריכה להיות מערכת עצבים אחת, אולם הוא לא מצא זכר לעובדה כזו. 62 צריך לציין שכמעט בכל הדוגמאות שהוא הביא במאמרו, התאומים היו מחוברים רק מאמצע הגוף למטה.

50 Scriptores, op. cit.

51 Livy, op. cit.

52 Groner, op. cit., p.1700

53 El-Gohary, op. cit., p.156.

54 Miyabara, op. cit., p.385.

55 טרטולוגיה הוא ענף בביולוגיה העוסק בחקר מומים מולדים.

56 Teratogen. Internet: de.wikipedia.org/wiki/Teratogen

57 תוספות מנחות לו. ד.ה. או קום גלי

58 שיטה מקובצת מנחות לו. סעי' י"ח

59 אהרן יעללינעק, בית המדרש, חדר רביעי, עמ' 151-152, ירושלים, תרצ"ח; משה גסטר, ספר המעשיות, ליפסיאה, תרפ"ד, עמ' 75, 150-151.

60 ספר מעשיות, שם.

61 במאמר של הרב יהודה ל. זלוטניק, "אנשים בעלי שני ראשים" שהופיע ב"סיני", יש השוואה בין הגרסאות שונות.

"סיני" כרך 19, תשי"ו, עמ' יז – כה).

62 Rabbi J. D. Bleich, Survey of Recent Halakhic Periodical Literature, "Conjoined Twins," Tradition,

עד היום, הדוגמה המתאימה ביותר לעניננו היא תאומות משפחת הנסל שחיות בימינו. הן בודאי מחוברות כמו הילד שמוזכר בגמרא. מאמר בזמן שהן היו בגיל 6 הופיע בעיתון "טיים". עליהן כתוב במאמר שאם מדגדגים אחת מהתאומות בצד הגוף מהראש עד הרגל, השנייה לא תרגיש. אולם באמצע הגב יש הרגשה משותפת. אולם יש קואורדינציה בין שתי התאומים, למשל במחייית כפיים.⁶³ יש להן שלוש ריאות והן הצליחו ללכת ברגל בגיל 15 חדשים. יש להן מערכת דם משותפת. בזמן שאחת לוקחת תרופות בפה שלה, זה יכול לרפא את הגרון של השנייה. לפעמים שתיהן חושבות על אותו דבר. הרופא ד"ר בנג'מין קרסון מבית חולים "גיון הופקינס" אמר מפני שיש להן איברים משותפים, כמעט בלתי אפשרי שאין חפיפה במערכת העצבים.⁶⁴

סימנים בהם אדם עם שני ראשים נחשב לאיש אחד

נציין שזה לא דיון אקדמי אם התאומים הללו נחשב בהלכה כאיש אחד או כשני אנשים. כפי שנראה להלן, שאלה זו חשובה הן לעניין קיום מצוות שמקיימים עם אברי הראש, והן בשאלה המתעוררת כיום, כשיש אפשרות להפרדה, ואם יש ודאות או אפילו סיכוי שאחד הראשים ימות, האם מותר לנתח? אולם היום נשאלת השאלה, אם תאומים דו-ראשיים שיש להם מערכת עצבים נפרדת (וזה למעשה המצב שנמצא היום), נחשבים כאיש אחד או כשני אנשים. לתשובה יש לעיין בנקודות הבאות:

1. ההגבלה המובאת ב"שיטה מקובצת", שאיש כזה ייחשב כאיש אחד רק אם ראש אחד ירגיש צער עקב מכה בראש השני, אפילו לא מרומזת בגמרא.
2. הדוגמה שהתוספות מביא הוא אדם מעולם אחר. מי אומר שאדם בעולם אחר זהה במערכת העצבים שלו לאדם בעולם הזה?
3. המקרה שהובא בתוספות הוא אגדה. ואין למדים מן האגדה.⁶⁵
4. בפסק של הגאון ממונקאטש, הרב חיים אלעזר שפירא, על הנושא שלנו בקשר לתפילין (ראה למטה) לא מוזכרת כלל ההגבלה של ה"שיטה מקובצת". כנראה שהוא סובר שלא לומדים הלכה מאגדה. כמו כן הוא כותב שרק תאומים המחוברים מהכרס למטה נחשבים כשני אנשים.⁶⁶
5. אפשר שבמקרה המופיע במדרש, הצער שהראש השני חש לא היה צער פיסי, אלא הלם מצעקותיו של הראש הראשון או מפחד שגם על ראשו ישפכו מים רותחים. לפי חלק מהגרסאות הראש השני ראה את שפיכת המים הרותחים על הראש הראשון.
6. בתשובה לשאלה שנשאלה ע"י רופאים לארגון רעפ"ה כתוב: "... יתכן גם אם לא היה כואב לשני הראשים ומחמת שלהם מערכת העצבים נפרדת גם לא בהכרח שהם שני אנשים שיתכן לומר שפיר שכ"ז שהם לא נפרדים לגמרי לכה"פ באברים שהנשמה תלויה הם גוף אחד..."⁶⁷ למעשה יש אותה מערכת דם בשני התאומים, וביחד יש להם פחות מארבע ריאות הרגילות.

vol.31, no.1, Fall 1996, Rabbinical Council of America: New York, p.97

⁶³ Wallis C., "The Most Intimate Bond," Time, vol.147, no.13, 25 March 1996, pp.38-41.

⁶⁴ Life, op. cit., pp.44-56

⁶⁵ תלמוד ירושלמי, פאה, פרק ב' הלכה ד'

⁶⁶ הרב חיים אלעזר שפירא, אות חיים ושלוש, סי' כ"ז סע' ט', בערעגסאס, תרפ"א

⁶⁷ ארגון רעפ"ה, ירושלים, שאלה שנשאלה ע"י רופאים, ו' אדר תשנ"ו, עמ' 3-2

7. האם מספר האברים הפנימיים קובע כמה בני אדם הם ה"תאומים" הללו? במאמרים בכתבי העת הרפואיים המתרכזים בענין הלב בתאומים הללו,⁶⁸ נמצא שבחלק מהמקרים היו שני לבבות מחוברים ביחד. נמצאו גם מקרים של שני לבבות נפרדים ומקרים של לב אחד בלבד ולפעמים הוא גדול או מסובך. בילד שנולד עם שני ראשים בבית החולים "הדסה" בירושלים בינואר 1999 היה לו רק לב אחד. אולם הוא מת מיד לאחר הלידה.⁶⁹ כמו כן יש מאמרים על מספר הראות, הכבדים וכו' בתאומים הללו. בהרבה מקרים הם פחות ממה שנמצאים בשני בני אדם. אולם הגמרא אפילו לא מרמזת על האפשרות שמספר אברים פנימיים לאיש בעל שני ראשים ישפיע על היחס כלפיו אם הוא נחשב כשני אנשים או כאיש אחד.

8. בדיון שהתקיים ע"י הרב משה פיינשטיין, חתנו הרב משה טנדלר, ורבנים אחרים במשפחתו בקשר לתאומות סיאמיות שנתחברו בחזה, הם שאלו מספר פעמים את הרופא ד"ר אבראם קופ, האם התאומות נחשבות כאדם אחד או כשני בני אדם. דהיינו, הרבנים הללו חשבו על האפשרות שהתאומות הללו נחשבות רק כאיש אחד. הם הוסיפו שאם היו להן מערכות עצבים נפרדות יהיה צורך לעיין בנושא.⁷⁰ כנראה, הם לא פסלו את האפשרות לראות את התאומות כאיש אחד אפילו אם היו להן שתי מערכות עצבים נפרדות.⁷¹

הפרדת התאומים

עם התפתחות הרפואה, אפשר היום לעשות ניתוחים יותר מסובכים ועל ידי זה להפריד תאומים סיאמים. זה כולל תאומים שיש להם שני ראשים. יש שתי דרכים להפרדה.

השיטה הראשונה היא לחתוך לאורך הגוף ולקיים שני בני אדם, אולם הם יהיו חסרים מספר אברים. לכל אחד תהיה רק רגל אחת ולפחות לאחד מהם יחסרו מספר אברים, במיוחד בחלק התחתון של הגוף. ניתוחים כאלה נעשו בבית חולים לילדים בלונדון "גרייט אורמונד סטריט" ע"י פרופ' לואיס ספיץ. בשנת 1987 הוא הפריד שני בנים שנולדו בסודן חצי שנה קודם. הניתוח הצליח.⁷² אולם הם היו מחוברים רק מהחזה למטה, לא לפי המקרה שמוזכר בגמרא שלנו.

כמה שנים יותר מאוחר, בשנת 1992, הוא הפריד את התאומות קייט ואליש הולטון. כשהן היו בנות בגיל 3 שנים וחצי. אולם כמה ימים אחרי הניתוח נפטרה קייט. קייט ואליש היו מחוברים מהכתף למטה. בסוג ניתוח זה יש סיכוי שההפרדה תצליח עבור שני התאומים ומיתת קייט לא הייתה צפויה.⁷³ לפי הדעה האומרת שה"תאומים" הללו נחשבים כאיש אחד, יש לעיין ולברר מה יהיה מצב כל אחד לאחר הניתוח!?

השיטה השנייה היא להוריד אחד מהראשים ולסדר את הגוף באופן שהראש השני יהיה באמצע הגוף. ע"י ניתוח כזה "הורגים" אחד מהראשים ואז מתעוררות

⁶⁸ e.g. Gerlis L., Seo J. et al, "Morphology of the Cardiovascular System in Conjoined Twins: Spatial and Sequential Segmental Arrangements in 36 Cases," Teratology, vol.47, 1993. p.103.

⁶⁹ מעריב, שם.

⁷⁰ Drake D., "One Must Die So the Other Might Live," Nursing Forum, New Jersey, vol.xvi, no.3, 4, 1977, pp.233-34

⁷¹ הדיון במקרה הזה אינו מופיע ב"אגרות משה".

⁷² Spitz L, Capps S. et al., "Xiphomphalochiopus Tripus Conjoined Twins: Successful Separation Following Abdominal Wall Expansion," Journal of Pediatric Surgery, vol.26, no.1 (January), 1991 pp.26-29.

⁷³ "תאומים סיאמיים" (של משפחת הולטון), טלוויזיה, כבלים, ערוץ המשפחה, 13 בדצמבר 1992

שאלות הלכתיות. למשל, רק ראש אחד הוא "אמיתי" – האם וכיצד ניתן לדעת איזה מהם?

[נציין שזה אינו דומה למקרה שבא לפני הרב משה פיינשטיין עם תאומות סיאמיות שהיו מחוברות בחזה. הן היו בלי ספק שני בני אדם. לילדה אחת היתה לב רגיל עם ארבעה חדרים ולשניה לב רק עם שני חדרים ועובדה זו של לב בלתי שלם עלולה לגרום למותה של התאומה עם הלב הרגיל. אולם במקרה שלנו היה איש אחד אך לא ידענו מהו הראש האמיתי.]

קיימת שאלות לא רק אתיות,⁷⁴ אך גם משפטיות כמו "הריגת" אחד מהראשים, שיכול להביא למקרה פלילי. כאשר אנו יודעים מראש שבניתוח אחד מהם ימות, מאוד רצוי שהרופא יקבל אישור מבית המשפט כדי שלא יעמוד לדין פלילי.⁷⁵ נציין שבמקרה בגרמניה, בית המשפט סבר שהתאומים הם איש אחד וכריתת ראש אחד מן השניים היא נחשבת רק ככריתת איבר מיותר.⁷⁶ ניתוח כזה נעשה באיטליה בשנת 1998. הרופא כרת בהצלחה את הראש, שהיה לדבריו ה"משני", ושתל חלק מהאיברים שהיו בו בתוך הראש ה"עיקרי".⁷⁷

תשובה לשאלה של פלימו

לפי לשון הגמרא מי שיש לו שני ראשים הוא איש אחד. העובדה שהגמרא שואלת את השאלה על איזה ראש הוא יניח תפילין, מוכיחה שהוא רק איש אחד. ואז מובן שאין חיוב להניח תפילין בשני הראשים לכן ניסח פלימו את שאלתו כך: באיזה ראש להניח?

ה"דובב מישרים", הרב בעריש וויידענפלד, הרב מטשעבין, שואל מה משמעות השאלה של פלימו: "מאי הסברה לתת עדיפות להאחד על השני ומה יש לדון בזה. אולי י"ל משום דהדרך הוא בכפילת אברים שאחד קטן מחבריו ע"כ שאל [פלימו] אם זה סימן שהוא היתר ע"כ יש להניח תפילין על הראש הגדול מחבריו משים שמוכח שזהו העיקר."⁷⁸ נציין שרואים אנו בספרות הרפואית שאכן יש הבדל קטן בין שני הראשים.⁷⁹ במקרה שבאיטליה (מוזכר לעיל) הרופא החליט שראש אחד עיקר והשני טפל. ה"דובב מישרים" לא מגיע למסקנה בתשובה לשאלת פלימו.

אולם הרב חיים אלעזר שפירא, הרב ממונקאטש מגיע למסקנה. כיון שהגמרא לא נותן תשובה לשאלת פלימו ומשום שמצוות תפילין היא מדאורייתא, צריכים לנהוג לחומרה ולהניח תפילין על שני הראשים.⁸⁰

מצוות אחרות

תפילין היא איננה המצוה היחידה שמקיימים מחלקי הראש. יש מצוות רבות אחרות שמקיימים ע"י דיבור, אכילה, שמיעה וכו'. מצוות אלו חלקן מדאורייתא וחלקן מדרבנן. אדם בעל שני ראשים כיצד יקיים את המצוות הללו?

⁷⁴ Pepper C., "Ethical and Moral Considerations in the Separation of Conjoined Twins," Birth Defects Original Article Series, vol.iii, no.1, April 1967, Conjoined Twins, pp.128-134 ; Raffensperger, "A Philosophical approach to conjoined twins," Pediatric Surgery Int, vol.12, 1997, pp.249-255.

⁷⁵ e.g. Drake, op. cit., pp.245-46.

⁷⁶ Rabbi Bleich, op. cit., p.117.

⁷⁷ "תינוקת שנולדה עם שני ראשים נותחה – וניצלה," ידיעות אחרונות, 2 בדצמבר 1998, עמ' 22. הרופא אמר לי (בשנת 2005) שהמקרה לא פורסם בספרות הרפואית.

⁷⁸ הרב בעריש וויידענפלד, שו"ת דובב מישרים, חלק שלישי, סי' ל"א, (עמ' כ"ז), ירושלים, תשמ"ג.

⁷⁹ e.g. Miyabara, op cit., p.378 ; McFarlane, op. cit., p.615.

⁸⁰ אות חיים ושלוש, שם, (עמ' ס"א)

נציין שהיום עם התפתחות הרפואה, זו איננה שאלה אקדמית! יש בעולם "תאומים" עם שני ראשים שכבר חיים מספר שנים - למשל התאומות של משפחת הנסל שהוזכרו לעיל. אם חלילה יוולדו תאומים כאלו בבית יהודי ויגיעו לגיל מצוות (או אפילו לגיל של חינוך) צריכים למצוא תשובות לשאלות הללו. הבה נעיין במספר דוגמאות **בהתאם לכללים שנקבעו ע"י הרב ממונקאטש** בקשר לתפילין של ראש.⁸¹

מצוות שמקיימים ע"י דיבור

קידוש: קידוש בליל שבת הוא מדאורייתא.⁸² למי שכבר התפלל ערבית בליל שבת, המצווה תהיה מדרבנן.⁸³ החתם סופר לא כיוון לצאת ידי חובת מצות קידוש בתפילתו, כדי שהקידוש על היין יהיה מדאורייתא.⁸⁴ אם אדם בעל שני ראשים רוצה לקיים מצוות קידוש מדאורייתא, עומדות לפניו שתי אפשרויות. האחת, שכל אחד משני הראשים שלו יקדש. האפשרות השנייה היא שמישהו אחר יקדש והוא יתכוון לצאת, בהתאם לכלל "שומע כעונה". נציין שפה אחד לא יכול לקדש ולהוציא את השני ב"שומע כעונה". מדוע? מפני שאם הפה שמקדש אינו הפה האמיתי, הוא לא יכול להוציא את הפה האמיתי ידי חובה! בקידושא רבא שהוא מדרבנן⁸⁵ אפשר שאחד מהפיות יקדש בהתאם לכלל "ספק דרבנן לקולא".

קריאת שמע: זו מצוה מדאורייתא,⁸⁶ ולכן כל אחת מהפיות יקרא קריאת שמע. אולם בקשר לשאלה אם לשמוע ממישהו אחר, בהתאם לכלל "שומע כעונה", קיימת בעיה לפי כמה דעות. אמנם לרוב האחרונים סוברים שיוצא ב"שומע כעונה" בקריאת שמע,⁸⁷ דעות אחרות לא מתירות.⁸⁸

ברכות: ברכות הן דרבנן.⁸⁹ כמו שכתבנו בקידושא רבא, אפשר שרק אחד מהפיות צריך לברך.

ברכות הנהנין: יש דיונים בפוסקים אם צריכים הנאה בגרון או במעיים.⁹⁰ לכן טוב ביותר שהפה שאוכל את המאכל יברך.

מצוות שמקיימים ע"י אכילה

אכילת מצה בליל הסדר: בליל הראשון של פסח חייבים לאכול כזית מצה מן התורה - "בערב תאכלו מצות".⁹¹ כדי לקיים מצוה זו חייבים לאכול אותה דרך אכילה. כתוב בגמרא שאם כורכים את המצה בסיב ובולעים לא מקיימים את המצוה.⁹² אנו לומדים מזה שאם מאכילים אדם דרך צינור לתוך בטנו (זונדא) לא מקיימים את המצוה.⁹³ בנידון דידן, נשאלת את השאלה, באיזה פה הוא צריך לאכול את המצה? אחד מהגורנים לא נחשב כגרון האמיתי ואכילתו תהיה כאכילת

⁸¹ חייב להדגיש שמובאות במאמר זה לעיון בלבד ולא לשם פסק הלכה.

⁸² ספר החינוך, מצוה ל"א

⁸³ מגן אברהם, שו"ע או"ח סי' רע"א סעי' א'

⁸⁴ מנהגי חתם סופר, פרק ה', ביום השבת, סעי' ד', (עמ' כ"ח), ירושלים, תשל"א

⁸⁵ משנה ברורה, או"ח סי' רפ"ט סעי' ג'

⁸⁶ ספר החינוך, מצוה ת"ד

⁸⁷ משנה ברורה, או"ח סי' ס"א סעי' מ'

⁸⁸ ראה שו"ת רבי אליהו מזרחי, סי' מ"ב, (עמ' קי"א), ירושלים, תרצ"ח

⁸⁹ רמב"ם משנה תורה, הלכות ברכות, פרק ח' הלכה י"ב

⁹⁰ הרב אברהם-סופר אברהם, נשמת אברהם, חלק או"ח, עמ' צ"ג, ירושלים, תשמ"ג

⁹¹ ספר החינוך, מצוה י'

⁹² פסחים קטו :

⁹³ נשמת אברהם, שם, עמ' ר"ע

החולה באמצעות הזונדא. לכן מפני שאכילת מצה בליל הראשון של פסח היא מדאורייתא, צריך לאכול כזית מצה בכל אחד משני הפיות שלו. אולם כאן שהברכות לפני אכילת המצה הן מדרבנן, רק פה אחד צריך לברך.

אכילת מרור וארבע כוסות: מפני שבימינו אכילת מרור היא מצוה מדרבנן,⁹⁴ אפשר להקל ולאכול מרור רק באחד הפיות. נשאלת השאלה, אם אכל חצי כזית בפה אחד וחצי כזית בפה השני, האם קיים את המצוה? כנראה שלא, מפני שרק אחד מהפיות נחשב כפה, והוא לא אכל כזית שלם בשום פה. ובענין שתיית ארבע כוסות של יין בליל הסדר שהיא חובה מדרבנן,⁹⁵ צריך לשתות כל ארבע הכוסות דווקא באותו פה.

מצוות שמקיימים ע"י שמיעה

תקיעת שופר: ביום א' דראש השנה מצוה זו היא מדאורייתא.⁹⁶ לכן חייבים לשמוע קולות מהשופר באוזניים של שני הראשים. אם למשל סותמים את האוזניים באחד מהראשים, יהיה ספק אם קיים את המצוה.

מצוות שמקיימים ע"י חוש הריח

ברכות הריח: אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך קודם שיריח.⁹⁷ לכן הפה שבאותו ראש יש האף שמריח, הוא יברך את ברכת הריח.

סיום

נתפלל שבעז"ה לא יהיו מקרים שילד יהודי יולד עם שני ראשים, וכל הדיונים הנוגעים לקיום המצוות ע"י ילדים כאלו יהיו רק תיאורטיים!

מסמכים הנמצאים במאמר

בדרך כלל לא כוללים מסמכים הנמצאים בספרים אלו:
(תנ"ך, תלמוד בבלי, רמב"ם משנה תורה, שלחן ערוך, משנה ברורה)
כמו-כן מטעם צניעות לא כוללים חלק מהציורים המופיעים בספרי רפואה.

⁹⁴ רמב"ם משנה תורה, הלכות חמץ ומצה, פרק ז' הלכה י"ב

⁹⁵ שם, הלכה ז'

⁹⁶ ספר החינוך, מצוה ת"ה

⁹⁷ שו"ע אורח, סי' רט"ז סעי' א'

בסד

הקדמת ספר הזהר

ואית תמן

תריין ממנן שלטין די שלטין דא בחשוכא ודא בנהורא • ותמן
קטרוגא דא בדא ושעתא דנחירית לתמן קין אשתתפו דא בדא
ואשתלימו בחדא • וכלא חזי דאינון תולדות דקין • ועל דא אינון
בתריין רישין בתריין חיוון • בר דכר ההוא נהורא שליט נצח דיליה
ונצח על אחרא • ועל דא אתכליו די בחשוכא בנהורא ודוהו חר

מקור מס' 3

הלכות פדיון בכור

שה בתיב [במדבר י"ח] אך פדה תפדה את בכור האדם ונו'
ופדיוו מבן חדש תפדה שמצות עשה על כל
ישראל שיוולד לו בן (א) שהוא בכור מאמו ישראלית בכל מקום
ובכל זמן שיפדנו מהבהן ולא מכהנת בחמשה סלעים (ג) שהם שתי
אונקיות וחצי לרש"י ולדברי הגאונים משקל (ג) אלף ותשע
מאות ועשרים שעורים כסף (א) (ד) ואם יש לו שני ראשים צריך
לפדותו בעשר סלעים

בי

ואם יש לו ז' ראשים צריך לפדותו בי' סלעים דריותא בס"פ הקומץ רבה (לו):
ורמי עלה בגמרא מדתני רמי בר חמא מתוך שנאמר פדה תפדה את בכור
האדם שומע אני אפילו נטרף בתוך ל' יום כ ת"ל אך חלק ומשני שאני הכא
דבגלגולת חלה רחמנא ופירש"י דכתיב ה' שקלים לגלגולת והאי אית ליה תרי ואי
משום אך חלק השתא מיהא לא מית:

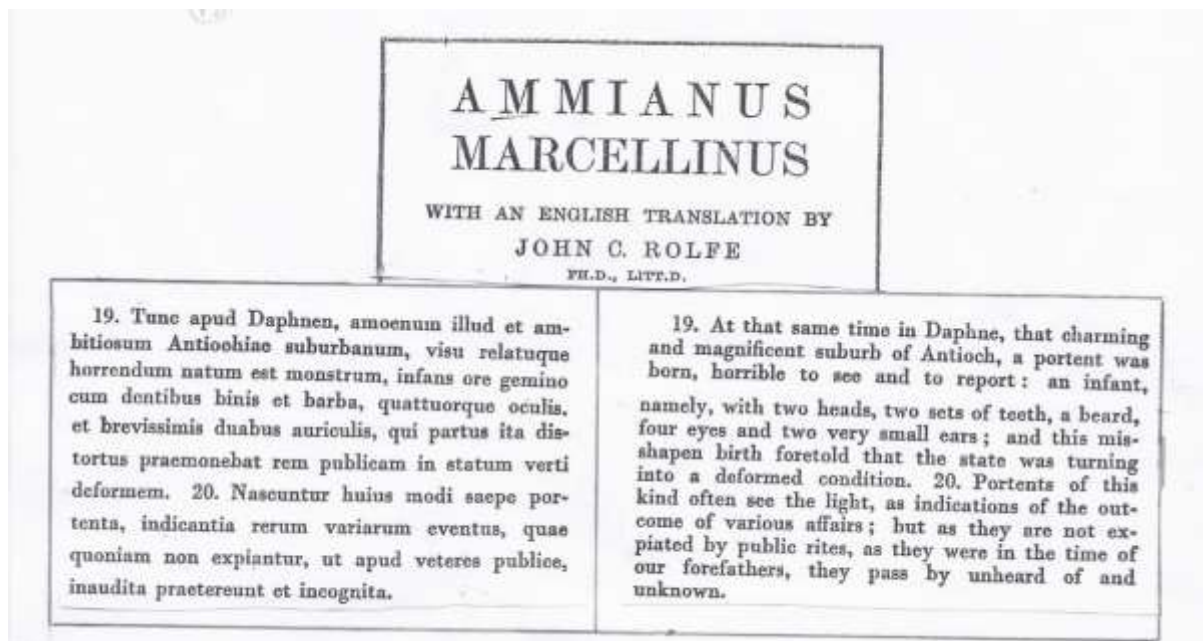
מקורות מס' 13, 14

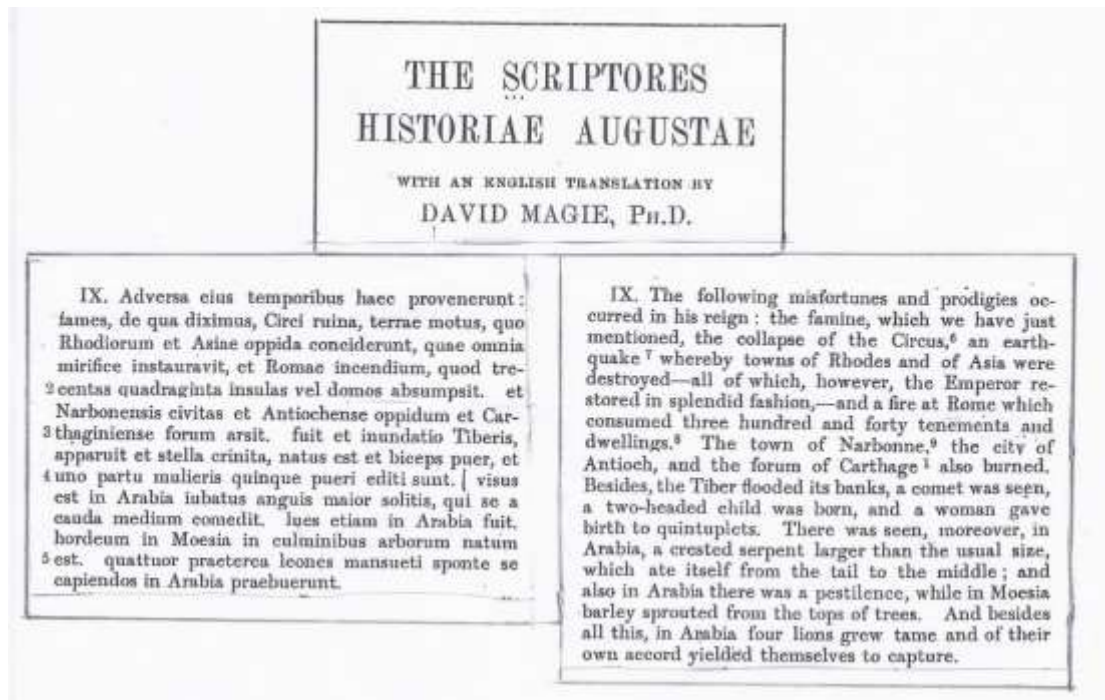
מאמר כ"ד כולל פרקים על פליאות
וענינים זרים ספרו או נכתבו
בספרי הרפואה וענינים רחוקים מעמי המציאות
כמו ספור כאב הנשים :

ביאר המעתיק שמאל בספר הזה בכח גיד
הנשה יחוקן בכחבי הנשים לאפוקרע
העתיקו חנן מלשון יון ללשון ערבי לפירוש זולת
גאלינוס וגמאל בפירוש אוחו חוספת ענינים
זרים ומכס שהוא אמר שלקחה חמס בסקיליא"ה
לקוח גדולה וקרה בשנה שהוא שהנשים היו
יולדות ילדים משונים בצורה שהיו להם ב' ראשים
ושקלח קרה להן וסתותיהן דרך הפס בקיח .
ויש בלוחו העת ג"כ שהרחם משלח דם הגדות
בדרך העורקים קטנים אל הטבעת ושם יפתחו
העורקים וסי' זה חמורת הגדות :

מקורות מס' 15, 49

מקור מס' 18

מקורות מס' 19, 50

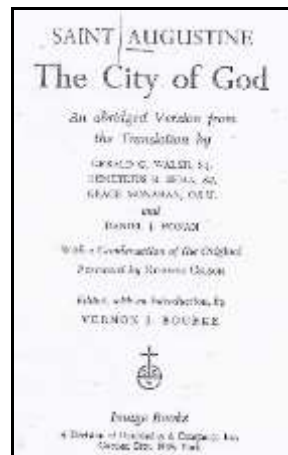

BOOK XLI. XXI.

12 In Veienti agro biceps natus puer, et Sinuessae unimanus, et Auximi³ puella cum dentibus, et arcus interdiu sereno caelo super aedem Saturni in foro Romano
13 intentus, et tres simul soles effulserunt, et faces eadem nocte plures per caelum lapsae sunt, et Lanuvini⁴ Caeritesque anguem in oppido suo iubat, flavis⁵ maculis sparsum, apparuisse affirmabant, et in agro Campano bovem locutum esse satis constabat.

In the territory of Veii a boy with two heads was born, and at Sinuessa a boy with one hand, and at Auximum a girl with teeth; and a rainbow by day in a clear sky was seen extending over the temple of Saturn in the Forum Romanum, and three suns shone at once, and that same night numerous firebrands glided through the sky, and the people of Lanuvium and Caere asserted that a crested serpent dotted with yellow spots had appeared in their towns, and in the Campanian land there was ample evidence that a cow had spoken.

מקורות מס' 20, 51

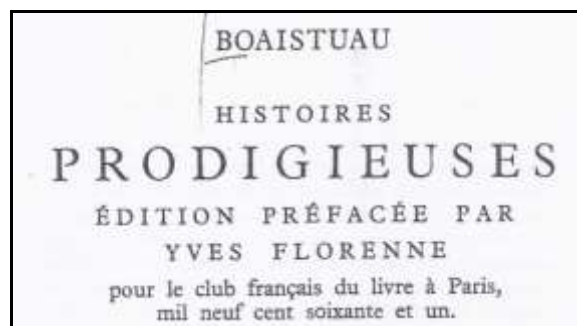
BOOK XVI

The City of God from the Flood to King David

Chapter 8

Not many years ago, within living memory, a person was born in the East who had two heads, two chests, four hands, as though he were two persons, but one stomach, and two feet, as though he were one. And he lived long enough and the case was so well known that many people went to see the wonder.

מקור מס' 21

PRODIGIEUSES
PRODIGE DE DEUX CORPS
antés ensemble, comme deux greffes en un tronc
d'arbre : Duquel saint Augustin fait
mention en sa cité de Dieu.
Chapitre 13.

Ceux la ne s'estonneront point de la figure de ce monstre, qui ont leu en saint Augustin, chap. 8. livre. 16. de sa *cité de Dieu*, que peu devant son temps il nasquit un enfant es parties d'Orient

מקורות מס' 22, 24

A HISTORICAL REVIEW

Dicephalus Conjoined Twins: A Historical Review With Emphasis on Viability

By Jan Bondeson
London, England

16TH AND 17TH CENTURY CASES

In 1512, dicephalus twins were born in Esslingen in Schwaben. They were named Elsbeth and Elisabethen in a broadsheet illustrated with a crude portrait of the twins and the arms of their families (Fig 2). According to a German historical chronicle, "this horrible monster" died just an hour after birth. Albrecht Dürer has left a compelling, if somewhat fanciful, drawing of these twins. Like the broadsheet, he depicts them standing up, which is manifestly impossible, but the anatomy and proportions of the twins are perfectly illustrated.

Probably the most curious illustration of a dicephalus in all times is the Turkish Archer depicted in an old German print¹⁴ (Fig 4). This striking-looking individual is said to have been captured by the troops of Doge Morosini in 1697, in the Peloponnesian war between the Austrians and the Turks. In contrast to the living dicephali described earlier, he has only 2 arms, and the 2 necks are attached to a common trunk. He is thus a dicephalus dibrachius. There is no other mention of this Turkish archer in the late 17th century literature on monstrosities, and some scholars have presumed that he was a product of early wartime propaganda, aimed to show up the Turks as monstrous, subhuman creatures. It is surprising, in that case, that the artist has reproduced a portrait of a teratologically fully correct dicephalus rather than some fanciful imaginary creature.

Fig 4. Illustration of the 2-headed Turkish archer, from a print published in 1697.

מקורות מס' 25, 26

THE
WORKES
of that famous
Chirurgion
Ambrose Parey
*Translated out of
Latine and compared
with the French.
by Tho: Johnson.*

Wherunto are added three Tractates
out of Adrianus Spigelius of the
Veines, Arteries, & Nerves,
with large Figures.

Also a Table of the Bookes and Chapters.

Printed in London by E.C. and are to be sold
by John Clarke at Mercers Chappell
in Cheape side neare great Conduite

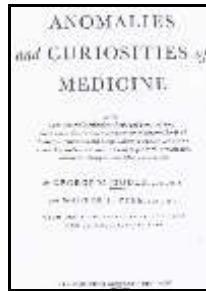
1665

644

Of Monsters and Prodigies.

Lib. XXV.

But it is most remarkable which *Lycosthenes* telleth of a * Woman-monster; for, excepting her two heads, she was framed in the rest of her body to an exact perfection: her two heads had the like desire to eat and drink, to sleep, to speak, and to do every thing; she begged from door to door, every one giving to her freely. Yet at length she was banished *Bavaria*, lest that by the frequent looking upon her, the imagination of women with childe, strongly moved, should make the like impression in the infants they bare in their wombs.

Early Teratology.—Besides such cases as the foregoing, we find the mediæval writers report likely instances of terata, as, for instance, Rhodiginus,⁶⁷ who speaks of a monster in Italy with two heads and two bodies; Lycosthenes saw a double monster, both components of which slept at the same time; he also says this creature took its food and drink simultaneously in its two mouths. Even Saint Augustine says that he knew of a child born in the Orient who, from the belly up, was in all parts double.

The first evidences of a step toward classification and definite reasoning in regard to the causation of monstrosities were evinced by Ambroise Paré in the sixteenth century, and though his ideas are crude and some of his phenomena impossible, yet many of his facts and arguments are worthy of consideration. Paré attributed the cause of anomalies of excess to an excessive quantity of semen, and anomalies of defect to deficiency of the same fluid. He has collected many instances of double terata from reliable sources, but has interspersed his collection with accounts of some hideous and impossible creatures, such as are illustrated in the accompanying figure (Fig. 25), which shows a creature that was born shortly after a battle of Louis XII., in 1512; it had the wings, crest, and lower extremity of a bird and a human head and trunk; besides, it was an hermaphrodite, and had an extra eye in the knee. Another illustration represents a monstrous head found in an egg, said to have been sent for examination to King Charles at Metz in 1569. It represented the face and visage of a man, with small living serpents taking the place of beard and hair. So credulous were people at this time that even a man so well informed as Paré believed in the possibility of these last two, or at least represented them as facts.

CLASS VI.—In our sixth class, the first record we have is from the Commentaries of Sigbert, which contains a description of a monstrosity born in the reign of the Emperor Theodosius, who had two heads, two chests with four arms attached, but a single lower extremity. The emotions, affections, and appetites were different. One head might be crying while the other laughed, or one feeding while the other was sleeping. At times they quarreled and occasionally came to blows. This monster is said to have lived two years, one part dying four days before the other, which evinced symptoms of decay like its inseparable neighbor.

The most celebrated monster of this type was Ritta-Christina (Figs. 46 and 47), who was born in Sassari, in Sardinia, March 23, 1829. These twins were the result of the ninth confinement of their mother, a woman of thirty-two. Their superior extremities were double, but they joined in a common trunk

המשך בעמוד הבא

at a point a little below the mammae. Below this point they had a common trunk and single lower extremities. The right one, christened Ritta, was feeble and of a sad and melancholy countenance; the left, Christina, was vigorous and of a gay and happy aspect. They suckled at different times, and sensations in the upper extremities were distinct.

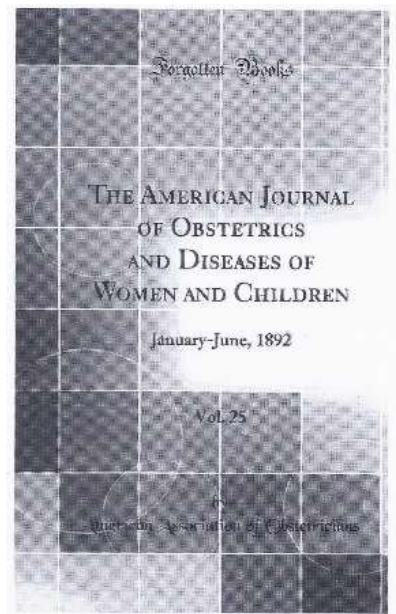
McCallum* saw two female children in Montreal in 1878 named Marie - Rosa Drouin. They formed a right angle with their single trunk, which commenced at the lower part of the thorax of each. They had a single genital fissure and the external organs of generation of a female. A little over three inches from the anus was a rudimentary limb with a movable articulation; it measured five inches in length and tapered to a fine point, being furnished with a distinct nail, and it contracted strongly to irritation. Marie, the left child, was of fair complexion and more strongly developed than Rosa. The sensations of hunger and thirst were not experienced at the same time, and one might be asleep while the other was crying. The pulsations and the respiratory movements were not synchronous. They were the products of the second gestation of a mother aged twenty-six, whose abdomen was of such preternatural size during pregnancy that she was ashamed to appear in public.

Fig. 44.—The Two Sisters.

קטעים מהספר

מקורות מס' 29, 35

THE BLENDED TOCCI BROTHERS AND THEIR HISTORICAL ANALOGUES.

BY

ROBERT P. HARRIS, A.M., M.D.,
Philadelphia.

When we see two living bodies that gradually blend into one as these do, beginning on a level with their sixth ribs, so as to form to all outward appearances but one body below the double thorax, we are filled with a desire to understand the anatomical construction and arrangements by which the functions of digestion and excretion can be carried on for two beings in the same abdominal cavity without any apparent collision.

Because twins *are* born with two heads upon one pair of shoulders, the ancients pictured such subjects as athletic men and women capable of walking about as if of normal organization. Ambroise Paré represents such a woman and Fortunius Licetus a man. Had they been scientific teratologists they would have known that such strong matured beings were a physical impossibility in the human race.

Hiroshima Journal of Medical Sciences
Vol. 22, No. 4, December, 1973
HIJM 22-22

A STUDY ON DICEPHALIC MONSTERS, ESPECIALLY
WITH REGARD TO EMBRYOPATHOLOGY*)

By

Shinichi MIYABARA^①, Naomasa OKAMOTO^②, Naotaka AKIMOTO^③,
Yukio SATOW^④ and Shigeru NAKAGAWA^⑤

^①Department of Geneticopathology, Research Institute for Nuclear
Medicine and Biology, Hiroshima University, Hiroshima, Japan

^②Nakagawa Obstetrical and Gynecological Hospital, Hiroshima

(Received October 18, 1973)

Conjoined twins, especially dicephalic monsters are very rare conditions. Though there have been about twenty cases of dicephalic monsters in Japan since Omura²⁰⁾ described in 1898, few attention has been given to the anatomical and embryological relationships among duplicated visceral organs. The purpose of this paper is to describe one pattern of this monster and to discuss related cases out of the viewpoint of embryopathology.

Table III. Report Cases of Dicephalic Monsters in Japan

Case	Author	Maternal age (y)	Gravida -Para	Month of gestation	Birth type	Sex	Birth weight (g)
1	Omura	(1896)	*	*	*	M	C-H 35 cm
2	Poid	(1902)	*	*	*	*	*
3	Kinoshita	(1915)	19	0-0	10	S. B.	F 3270
4	Kashiwahara et al.	(1917)	*	*	*	*	5200
5	Fujino	(1924)	23	0-0	10	S. B.	M 3880
6	Yanai	(1936)	34	2	10	S. B.	F 3020
7	Moriya	(1937)	27	1-1	10	S. B.	F 3320
8	Eguchi	(1951)	24	0-0	8	S. B.	F 3300
9	Matsueda	(1952)	33	1-1	9	S. B.	F 2700
10	Atobe et al.	(1956)	32	1-1	10	S. B.	M 3700
11	Ono et al.	(1957)	27	1-1	10	N. D. (30 min)	F 3500
12	Yamamoto et al.	(1961)	23	0-0	9	S. B.	F 1600
13	Matsuda et al.	(1961)	30	2-1	9	S. B.	F 3700
14	Kika et al.	(1962)	26	4-0	7	S. B.	M 1750
15	Ito	(1962)	29	*	9	S. B.	*
16	Tomiya et al.	(1962)	29	1-1	10	S. B.	F 3930
17	Matsumoto	(1964)	23	0-0	10	S. B.	M 4000
18	Hanaoka et al.	(1967)	32	1-1	10	S. B.	M 2880
19	Izumi et al.	(1969)	25	6-2	11	S. B.	M 3780
20	Osaka Univ.	(1969)	*	*	*	F	*
21	Miyabara et al.	(1973)	32	3-2	10	S. B.	M 3950

* : unknown S. B.: Still Birth, N. D.: Neonatal Death

המשך בעמוד הבא

Table I. Body Measurement of Dicephalus

	Fetus A	Fetus B
Body weight	3,950 g	
Crown-rump	31.5 cm	30.5 cm
Crown-heel	54.0	53.0
Head circumference	33.5	33.4
Frontooccipital diameter	10.0	11.0
Bitemporal diameter	8.3	8.3
Biparietal diameter	8.5	8.8
Suboccipito-bregmatic diameter	9.5	9.5
Mento-occipital diameter	12.8	13.5
Shoulder diameter	14.0 cm	
Shoulder circumference	47.0	
Chest circumference	36.5	
Abdomen circumference	35.5	
Waist diameter	9.8	
Waist circumference	27.0	
Placenta	508 g, 21 × 16 cm	

מקורות מס' 36, 54, 79

Journal of Pediatric Surgery, Vol 31, No 12 (December), 1996:

Dicephalus Dipus Dibrachius: An Unusual Case of Conjoined Twins

By Jonathan I. Groner, Douglas W. Teske, and Steven Teich
Columbus, Ohio

THE INCIDENCE of conjoined twinning is most often stated as 1 in 50,000 births. Because the majority of conjoined infants are stillborn, the true incidence of liveborn conjoined twins is approximately one in 200,000.¹ Thoracopagus accounts for 40% of conjoined twinning, omphalopagus, 33%; pyopagus (joined at the sacrum), 19%; ischiopagus, 6%; and craniopagus, 2%. Dicephalus dipus dibrachius is a rare form of twinning in which the children have two heads but only two arms, two legs, and one torso. This anomaly is so unusual, and survival is so limited, that it is not included in many review articles. We report a case of dicephalus dipus dibrachius twins that survived 11 days and underwent an extensive clinical evaluation.

DISCUSSION

Conjoined twinning occurs in 1 of every 50,000 to 60,000 births, but 60% of affected infants do not survive. Dicephalus dipus dibrachius is one of the least frequent variants of conjoined twinning.¹ The cause of dicephalus twinning is unknown, and there are no known risk factors that are specific to this anomaly. One case of dicephalus twinning was associated with maternal exposure to radiation from the 1986 nuclear reactor accident in Chernobyl.²

The diagnosis of dicephalus twinning has been made on prenatal ultrasound exam.³ In one case, an

ultrasound study at 31 weeks showed dicephalus after a previous study was interpreted as representing a normal twin gestation.²

Survival of dicephalus twins is very short and ranges from a stillbirth to a few hours. Our case of dicephalus is unique because of the duration of survival (11 days). In addition, the twins were able to undergo a complete diagnostic evaluation, which showed sharing of multiple vital structures including the heart and liver. Surgical separation of dicephalic twins is impossible, and only comfort measures are appropriate.

מקורות מס' 37, 45, 52

Dicephalus Dipus Conjoined Twins: A Surgical Separation and Review of Previously Reported Cases

By E.S. Golladay, G. Doynne Williams, Joanna J. Seibert, W.T. Dungan, and Ray Shenefelt
Little Rock, Arkansas

After extensively reviewing the literature, less than 70 examples of dicephalus dipus conjoined twins were found.¹⁻⁴⁶ The variant of conjoined twins known as dicephalus have usually been stillborn or died immediately after birth, but some including the Scottish brothers of James III have lived for a number of years, and in modern times the dicephalus twins, Ira and Galya, born in Moscow in 1937 lived 1 yr and 22 days.

The conjoined twins were referred to Arkansas Children's Hospital a few hours after cesarean section delivery on September 14, 1977. External examination revealed classical dicephalus dipus tribrachius twins, i.e., a single trunk with two heads, two legs, three arms and four hands

מקורות מס' 37, 44

Journal of Pediatric Surgery

VOL 29, NO 4

APRIL 1994

Separation of Brachio-Thoraco-Omphalo-Ischiopagus Bipus Conjoined Twins

By L. Spitz, M.D. Stringer, E.M. Kiely, P.G. Ransley, and P. Smith
London, England

המשך בעמוד הבא

CASE REPORT

Conjoined twin girls were born in 1988, to a 28-year-old mother (gravida 4, para 3) after an uncomplicated pregnancy. They were diagnosed antenatally in early pregnancy and delivered by elective cesarean section at 38 weeks' gestation, weighing 4.5 kg. There were no major neonatal problems, and after detailed radiological investigations they were discharged home, at 4 months of age. They were readmitted at 2½ years of age when twin 2 required treatment for pneumonia. The twins were referred to the Hospital for Sick Children, London, in January 1992 for assessment of possible separation. The twins were healthy and intelligent; they were joined from the forearms and shoulder to the pelvis (brachio-thoraco-omphalo-ischiopagus bipus) and faced each other obliquely at approximately 120° (Fig 1). Their conjoined circumference measured 78 cm. They had two independent, normal lower limbs, two normal upper limbs, and independently functioning but conjoined upper limbs. Twin 2 had a marked scoliosis. The perineum had the appearance of a single female, and the rectum was distended, with soft feces.

מקור מס' 38

JOURNAL OF OBSTETRICS AND GYNAECOLOGY

A CASE OF DOUBLE-HEADED MONSTER

BY

CALUM N. MCFARLANE, L.R.C.P., L.R.C.S., L.R.F.P.&S., M.R.C.O.G.

*Senior Registrar in Obstetrics and Gynaecology
The Women's Hospital, Wolverhampton*

The double-headed female monster (dicephalus dibrachius) was born alive and lived for 30 minutes. Breathing took place through both heads almost immediately but ceased through the right after 15 minutes and through the left head after a further 15 minutes. The body was then transferred to hospital for examination.

Body of a newborn female infant, 6 pounds 10 ounces in weight (2,950 g.), length 43½ cm. The body had two complete and normally configured heads with two necks which were joined by skin with underlying soft tissues. The circumference of the right head was 31½ cm., that of the left was 31½ cm.

מקורות מס' 38, 79

APRIL 24, 1948.

THE MEDICAL JOURNAL OF AUSTRALIA.

Reports of Cases.

A CASE OF DICEPHALIC MONSTROSITY DELIVERED WITHOUT MEDICAL AID.

By LAWRENCE W. ALDERMAN, M.B., B.S.,
Alice Springs.

The body was that of a full-term female foetus with two heads and two necks, both perfectly formed and with identical features, although the left head was a little larger than the right. The chest was abnormally wide, but the bony thorax was complete, with one sternum only and one clavicle on each side. Bilateral *talipes equinovarus* was present.

מקור מס' 39

TERATOLOGY 32:151-161 (1985)

Cardiovascular System in Conjoined Twins: An Analysis of 14 Korean Cases

JEONG WOOK SEO, SUNG SIK SHIN, AND JE GEUN CHI
*Department of Pathology, College of Medicine, Seoul National University,
Seoul, 110 Korea*

MATERIALS AND METHODS

Fourteen cases of conjoined twins were used in this study. They were chosen from the autopsy file of Seoul National University Hospital from years ranging between 1967 and 1983. Some cases were sent from other hospitals in Seoul. But all the autopsies of these cases were performed at the Department of Pathology, College of Medicine, Seoul National University.

Case 5 (A69-30): dicephalus dipus tribrachius (Ahn et al., '69)

Male twins of 36 weeks gestation were stillborn. The whole axial skeleton was duplicated and the middle arm between two heads had ten fingers. The aorta was duplicated down to the level of T12 spine. Inferior vena cava showed upward duplication at the level of the liver. The digestive system was duplicated down to the ileum. Two kidneys, three adrenals, one pancreas, and one spleen were present. The lungs were duplicated and showed mirror image with inner two-lobed lungs, i.e., inverted situs of the left-sided twin B.

Hearts were contained in separate pericardial sacs. Ventricular septal defect of the right-sided twin A was seen.

המשך בעמוד הבא

Case 9 (A82-78): dicephalus tripus tribrachius

Female twins of 28 weeks gestation were stillborn. Twin A and B faced in oblique directions. The digestive tract was duplicated down to the level of stomach and the whole respiratory system was separate. The hearts in a pericardial sac were fused at the atrial level. The situs of the right-sided twin A was inverted and the inner right atria fused into a central systemic venous atrium. The heart of twin A was hypoplastic. The atrial septal defect was present in both.

מקור מס' 40

Pediatr Surg Int (1998) 13: 154–157

M. A. El-Gohary

Siamese twins in the United Arab Emirates

Abstract In the years 1985–1992, ten pairs of conjoined twins were born in the United Arab Emirates (UAE): one dicephalus, two teratopagi, and seven thoraco-omphalopagi, one of which was still-born and three who were cared for in other hospitals. The first pair of thoraco-omphalopagus twins died of acute lymphoblastic leukaemia 6 months after successful separation. The management of the third set of twins gave rise to moral and ethical problems often encountered in such situations, while one of the teratopagi was a unique case of a parasite projecting from the mouth of the normal twin.

Case 4

Female dicephalus twins diagnosed antenatally and delivered on 14 January 1991 by CS were the second pregnancy of a 29-year-old mother. Both required ventilation soon after birth (Fig. 7) and died 4 h later. The parents refused a post-mortem examination.

The number and pattern of deliveries cannot explain the sudden occurrence of this large number of conjoined twins. However, this phenomenon coincided with the Iraq-Iran war, where many chemical weapons were known to have been used. UAE is in close proximity to both countries, and on the basis of the experimental evidence described above it does not seem fanciful to suggest a connection. Most reported series of conjoined twins show a strong female preponderance [2, 7], which was not found in our series.

מקורות מס' 41, 53

CASE OF UNIUMBILICAL-DIBRACHI- DICEPHALIC MONSTER

BY

T. WILSON RODDIE, M.B., M.R.C.O.G.

*Senior Lecturer in Obstetrics and Gynaecology, University
of Malaya, Singapore*

Obstetricians and others have always been interested in anomalies of foetal development, and consequently the literature on human malformations and monsters is quite extensive. However, the incidence of dicephalic monsters is low and the statistics of their occurrence are not particularly accurate. For these reasons the following case is reported.

The dicephalic monster was stillborn and weighed 4 lb. 8 oz. (2,040 g.), the sex being female

The body was that of a female with two well-shaped heads and necks set on a single pair of somewhat broad shoulders. The faces looked identical. The fontanelles and sutures were normal for the stage of maturity. The right head was faceted in the temporal area by the left one, which was slightly larger in all diameters. An x-ray film of the fetus showed two well-differentiated vertebral columns which continued down to the sacra and were held together, at each rib-level, by a small mutual rib joining the two vertebrae so that a large thoracic cage was formed by the lateral ribs of each side and the bridging element

תינוקת בעלת שני ראשים נולדה בירושלים - ונפטרה

**אחותה התאומה נולדה
בריאה ושלמה ■ האם, אשה
חרדית, סירבה לעשות דילול
עוברים - בעצת הרבנים**

מאת גדעון שמרלינג

תינוקת בעלת שני ראשים נולדה לפני כשבועיים, בבית החולים "הדסה עין כרם" בירושלים, לאשה חרדית שולחה תאומות. התינוקת נפטרה דרך זקנת לאור הלידה. אחותה התאומה נולדה בריאה ושלמה.

מדובר כאחד המקרים הנדירים בעולם הרפואה, של תאומים סיאמים בעלי שני ראשים. במקרה זה, היו לתינוקות הללו גוף אחד, לב אחד, ושתי ידיים ורגליים. רק באולטראסאונד התברר כי גם חלק קטן מעמוד השדרה היה נפרד וכן חלק מהריאות.

התינוקות נולדו לאשה חרדית תושבת צפת. תשעה שבועות לאחר ההריון התברר כי היא נושאת את ברחמה תינוקת אחת בריאה, וכן תינוקת נוספת שהיא למעשה בעלת שני ראשים.

"מדובר במקרה נדיר ביותר", אומר ר"ד יוסף עזרא, ממחלקת נשים ויולדות בבית החולים "הר"ם עין כרם", "לאשה היו כבטנה תאומות וזוהי אך באחת מהן חל פיצול נוסף במהלך ההריון שלא היה מושלם, וכך העובר הפך לשני עוברים שאינם נפרדים ומכונים תאומים סיאמים".

לדבריו, רוב המקרים ניתן להפריד בין תאומים סיאמים, אבל כאן הם היו מחוברים כמעט בכל אברי הגוף.

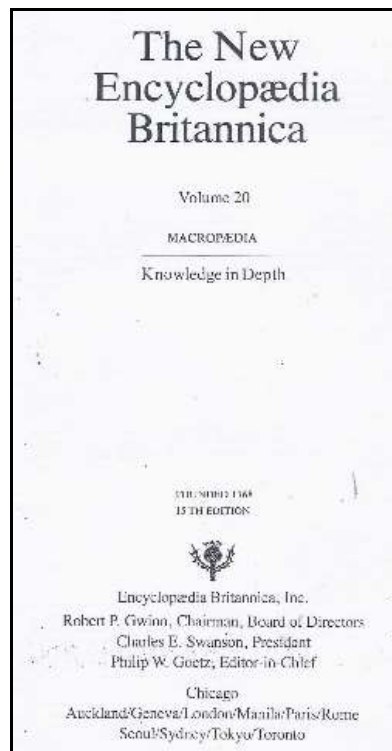
לדברי ר"ד עזרא, עוד קודם ללידה היה ברור שאין לעובר סיכוי לחיות והרופאים המליצו לאם לעשות דילול עוברים ולהשאיר כבטנה רק את התינוקת הבריאה, אבל בעצת הרבנים היא סירבה, וכך לפני כשבועיים נולדה, כאמור, התינוקת בעלת שני הראשים.

**עיתון "מעריב"
4 בינואר 199**

מקורות מס' 43, 69

Conjoined Twins In The World A-Z	
Sets Listed: 1337	
Updated November 15 2005	
Hensel (Minnesota, March 7 1990) girls, Abigail, Brittany (dicephalus tribrachius)	
Hernandez (Texas, May 1988) boys, Alberto, Roberto (pygopagus, separated May 3 1989)	
Hernandez (Colombia, July 13 1983) girls, Olga, Maria Del Pilar (thoraco-omphalopagus, 6th set in Colombia)	
Hernandez (Mexico, March 20 1983) girls, Brenda Ivon, Mariana Araceli (omphalopagus, separated in El Paso, March 31 1983)	
Herrera (Arizona, April 10 1908) (stillborn)	
Herrin (Utah, 2002) girls, Kendra, Malayah (ischio-omphalopagus, also have twin brothers born 2005)	
Herring (Michigan, May 15 1955) girls (thoracopagus; both died May 17 1955)	
Hesa (unknown) boys	
Hickman (Tennessee, September 22 1943) (dicephalus)	
Hief (Germany, May 1959) girls, Pia (d), Bettina (d) (thoracopagus, separated June 2 1959)	
Hill (Australia, October 18, 2002) boys, Kyle Jordan, Michael James (thoracopagus)	
Hillard (Ohio, May 5 1932) girls (thoracopagus; stillborn)	
Hilton (England, February 5 1908) girls, Daisy, Violet (pygopagus, died in 1969)	
Hinojosa (Cuba, November 15 1912) girls, Guadalupe (d 1916), Josephine (d Jan 11 2002) (thoracopagus, separated in Texas in 1916)	
Hlale (South Africa, November 1987) girls, Motho, unknown (d) (separated Dec 16 1987)	
Holton (Ireland, July 1 1988) girls, Katie (d Apr 4 1992), Eilish (dithoracic tetrabrachius, separated in April 1 1992)	

קטע קטן מהרשימה
מקור מס' 46

Biological Growth and Development

המשך בעמוד הבא

Siamese twins

Doubling of parts. Individuals partially or wholly double, but joined together, are represented by the rare occurrence in man of Siamese twins, so-called from a famous Siamese pair exhibited for many years in the 19th century. The condition consists of identical twins joined by a bridge of tissue through which the circulatory systems communicate. Such twins probably arise by the incomplete separation of a single fertilized egg into two parts; the experimental production of such double individuals in newts has been accomplished by constricting the egg in the two-cell stage.

In man, partially double symmetrical malformations are found. They vary from those with a single head but with neck, trunk, and limbs doubled, through those with two heads and a single trunk, to others with head, shoulders, and arms doubled, but with one trunk and one pair of legs. Such double malformations probably arise following the less complete separation of the halves of the early embryo or partial separation at later stages. A rare type is one in which there is a Janus head, two faces on a single head and body. Janus malformations have been produced experimentally in amphibian embryos by a variety of treatments in early stages. A group of cases in which the hinder end of the body was doubled from the sacrum back has been found in one strain of mice and appears to be due to abnormal heredity. Doubling of whole limbs in amphibia has been produced experimentally by injuring the limb rudiment at an early, sensitive stage. (For additional information on abnormal human development, see below *Human growth and development: abnormal development*.) (L.C.D.)

מקור מס' 48

המשך בעמוד הבא

מעשה¹ אחד שהיה בימי שלמה מלך ישראל יום אחד נכנס אשמדאי מלכא דשידי ואמר לו אתה הוא שכתוב עליך ויחכם מכל האדם אמר לו שלמה כך הבטיחתי הקב"ה אמר לו אשמדאי אם תרצה אני מראה לך דבר שלא ראית מיטק מעולם אמר לו הן מיד הושיט ידו בארץ חבל והוציא ממנה איש בעל שני ראשים וארבעה עינים מיד נודעו ונבהל שלמה ואמר הכניסוהו לחדרי. שלח וקרא לבניהו בן יהודע אמר לו האמר שיש תחתנו בני אדם אמר לו חי נפשיך אדוני המלך אם ידעתי אלא שמעתי מאחיתופל אלוף אביך שיש תחתנו בני אדם א"ל אם אני מראה לך א' מהם מה האמר א"ל ואיך אתה יכול להראותו מעומקה של ארץ שהוא מהלך חמש מאות שנה ובין ארץ לארץ גם כן מהלך חמש מאות שנה מיד שלח והביאותו אצלו כיון שראה נפל על פניו ואמר שהרוינו וקיימנו לזמן הזה אמר לו בן מי אתה אמר לו מבני אדם אני מחולדות קין אמר לו באיזה מקום מושבכם אמר לו בארץ חבל א"ל יש לכם שמש או ירח אמר לו הן וגם אנו חורשין וקוצרים ובעלי צאן ובהמות אמר לו באי זה מקום מורח השמש אמר לו ממערב ותשקע במזרח אמר לו תחפלו אמר לו הן ומה היא חפלתכם אמר לו מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית אמר לו אם תחפוץ נחזיר אותך למקומך אמר להם עשו טובתכם ותחזירוני למקומי מיד קרא המלך לאשמדאי ואמר לו לך ותחזור אותו למקומו אמר לו איני יכול להחזירו למקומו לעולם כיון שראה כך נשא אשה והוליד ממנה שבעה בנים ששה מהם בדמות האם ואחד בדמות האב שהיו לו שני ראשים והיה חורש וקוצר ונעשה עשיר גדול מעשירי עולם לאחר זמן מת האיש ההוא והניח ירושה לבניו הששה אומר' אנו שבעה לחלק ממון אבינו והאחד שיש לו הב' ראשים אומר' אנו שמונה ועלי ליטול מן הירושה שני חלקים הלכו כלם אצל שלמה ואמרו לו אדונינו המלך אנו ז' ואחינו בעל הב' ראשים אומר' שאנו שמונה ורוצה לחלק ממון אבינו לשמונה חלקים והוא רוצה ליטול שני חלקים כיון ששמע שלמה כך נעלם ממנו הדבר מיד קרא לסנהדרין ואמר להם מה אחם אומרים בדבר הזה אמרו אם אנו אומרים אחד הוא שמא שנים הם שתקו אמר להם שלמה לבקר אשפט. בחצי הלילה נכנס בהיכל ועמד בחפלה לפני המקום ואמר רבונו של עולם כשנגלית לי בגבעון ואמרת לי שאל מה אתן לך לא שאלתי ממך לא כסף ולא זהב אלא חכמה כדי לשפוט בצדק בני אדם אמר לו הקב"ה אני נותן לך חכמה בבקר ויהי בבקר שלח וקבץ כל הסנהדרין ואמר להם שלמה הביאו לפני האיש ההוא בעל שני הראשים מיד הביאותו לפניו ואמר להם ראו שאם יודע זה הראש מה שאני עושה לזה אחד הוא ואם לאו הם שנים אמר שלמה הביאו מים חמים ויין ישן ובגדי שש והביאו מים חמים והניחו על פניו וזרק בו מים חמים ויין ישן אמר לו אדוני המלך אנו מתים אנו מתים אנו אחד ולא שנים ולא אמרתם לי שאנו שנים כיון שראו ישראל את משפט המלך תמהו ורעדו ופחדו כלם ממנו לכך נאמר ויחכם מכל האדם:

סליק

CXIII. [76^b] חנו רבנן, מעשה באדם אחד שהיו לו שני בנים, והיה לאחד מהן שני ראשים, כשמות אביו, אמ' בעל שני ראשים 10 אני בכור, וראוי לי ליטול שני חלקים, וחלק ראש השני, לפי שאני במקום שני אנשים. וזה אומ' לא תטול אלא שני חלקים, חלקך, וחלק בכורו, באו לפני שלמה לדין, תמוה בעסק שלהן, עד שישב ופשפש וחקר בדין שלהן, אמ' להן בואו למחר, כיון שחזרו אצלו, אמ' להן לכו לעצמכם עכשו ואשגור אחריכם מה שיראה 5 לי בדין, מיד שיגר לשני בני אדם נאמנים, אמ' להן לכו והטילו מים חמין על הראש האחד, אם ירגיש הראש האחר ויצעק ויבכה, בידוע שהן כראש אחד ואינו נוטל אלא חלק אחד, ואם לא ירגיש הראש האחר ולא יחשוש לאותן מים חמין, בידוע שזה לבדו וזה לבדו, והרי הוא כשני בני אדם, וראוי ליטול שני חלקים, הלכו 20 אותן שני בני אדם ועשו כן, כיון שהטילו על הראש האחד מים חמין, התחיל הראש האחר לצעוק ולבכות ולשגר דמעות ויצאו [77^a] מים על חוטמו, מיד נחנן לו חלק אחד כמו שצוה שלמה וסבר לכל חכמתו ובינתו, שנ' וידע כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט².

מקורות מס' 59, 60

ס' י' ג' י'

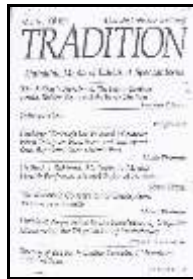
הרב יהודה ל. זלוטניק

אנשים בעלי שני ראשים

ויהי בבקר שלח וקבץ כל הסנהדרין ואמר להם שלמה הביאו לפני האיש שהוא בעל שני הראשים, מיד הביאוהו לפניו, ואמר להם ראו שאם יודע 1 זה הראש מה שאני עושה לזה — אחד הוא, ואם לאו — הם שנים. אמר שלמה הביאו מים חמים ויין ישן ובגדי שש והביאו מים חמים³ והניחו על פניו וזרק⁴ בי מים חמים ויין ישן. אמר⁵ לו: אדוני המלך, אנו מתים, אנו מתים, אנו אחד ולא שנים. ולא אמרתם לי שאנו שנים⁶. כיון שראו ישראל את משפט המלך תמהו ורעדו ופחדו כלם ממנו, לכך נאמר ויחכם מכל האדם.

13 המלים הללו "והביאו מים חמים" צריך למחוק, כי הכונה היא שהניח בגדי השש על פניו בטרם שזרק המים חמים על הראש האחר, לדעת אם ירגיש הראש המכוסה בחום המים אף שלא ראה גוף המעשה. עיין הגושה שביא להלן מספר "נפלאים מעשיך". והשוה עם דברי השיטה מקובצת מנחות שהעקנו בראש המאמר.

מקור מס' 61

J. David Bleich

Survey of Recent Halakhic Periodical Literature

CONTAINED TWINS

Thus, the question of whether dicephalus twins are halakhically regarded as separate individuals or whether they share a single personality is raised by *Tosafot* and identified as a question placed before King Solomon but is left unresolved. However, King Solomon's decision, culled from the same midrashic source quoted by *Tosafot*, is presented by *Shittah Mekubetzet*, *ad locum*. According to this midrashic source, Solomon heated water, covered one of the heads and then poured the scalding water on the other head. Both heads screamed in pain. Thereupon Solomon ruled, "It can be deduced that both heads have a single source and [the twins] should be deemed a single person."²²

This writer's search of works devoted to the history of medical anomalies as well as of current medical literature has failed to uncover a parallel report of dicephalus twins sharing a common nervous system.²³ Quite to the contrary, a number of the sources cited in the literature make it a point to inform the reader that each of the twins was endowed with a unique personality. Thus, in the case of dicephalus twins born in the fourth century during the reign of the Emperor Theodosius, it is reported that "the emotions, affections and appetites were different. One head might be angry while the other laughed, or one feeding while the other was sleeping. At times they quarrelled and occasionally came to blows."²⁴ The "Scottish Brothers" had no synchronous sensation above the point of union, while below, sensation was common to both.²⁵ Of Ritta and Christina, born in Sardinia in 1829, we are told that "sensations in the upper extremities were distinct" and that "the nervous systems of the twins had little in common except in the line of union."²⁶ The dicephalus twins, Maria and Rosa Druin, born in Montreal in 1878, did not experience sensations of hunger and thirst at the same time.²⁷ Of the present-day Hensel twins *Time* magazine reports: "Tickle Abby on her side anywhere from head to toe, and Britty can't feel it—except along a narrow region on their back where they seem to share sensation. The girls experience separate urges to urinate and sleep."²⁸

46. There were reports of at least two earlier attempts to save one conjoined twin by sacrificing the other. Karl Leiter, "Ein Craniopagus Parietalis Vivens," *Zentralblatt für Gynäkologie*, vol. 56, no. 27 (July 2, 1932), pp. 1644-1651, describes a case involving craniopagus conjoined twins who shared brain tissue. The brain of one child was removed and thereby caused its death. In that case, there was no compelling medical reason to prefer one twin over the other. After the separation both infants died. It is of interest to note that it was presumed that German law would regard killing one twin to save the other as homicide. However, unlike the position of the Philadelphia Family Court, it was decided that the twins were not two human beings but one monster from which a normal human being might be formed.

קטעים מהמאמר
מקורות מס' 62, 76

TIME, MARCH 25, 1996

THE MOST INTIMATE BOND

Conjoined for life, the Hensel twins are a medical mystery and a lesson in cooperation for us all.

No one can say for certain how two separate brains can synchronize such complex motions. It is possible that the girls have developed an unconscious awareness of the placement each other's limbs. "How do they coordinate upper-body motion like clapping hands?" asks Westerdahl. "I don't know if we can ever answer that."

טקסט של המאמר באינטרנט

No one can say how two separate brains can synchronize such complex motions. It is possible that the girls have developed an unconscious awareness of the placement each other's limbs. "How do they coordinate upper-body motion like clapping hands?" asks Westerdahl. "I don't know if we can ever answer that."

מקור מס' 63

LIFE

APRIL 1996

One Body, Two Souls

JOHN CARSON WRITES:
Abigail and Brittany
Hensel walk in step
that way naturally.
A story of one
family's compassion
and courage.

Pearlman, who says she often senses when her own twin is about to call, believes identical twins may simply know each other so well, and have sufficiently similar brain wiring, that they can anticipate each other's actions. Dr. Carson of Johns Hopkins speculates that something else may be at work with Abby and Britty: "Given the fact that they have shared organs, it's almost impossible for there not to be some overlapping in their autonomic nervous systems." Whatever the case, at the moment any uncanny moments are outnumbered by ordinary ones. In the Stampede Steakhouse, the twins share a bowl of black bean soup. When Abby begins sprinkling in oyster crackers, Britty snaps, "You know I hate crackers in my soup. Put them on your side!" Abby complies, and the girls dig in.

מקור מס' 64

ואלו מפסיקין פרק שני פאה

הלכה ד

ר"ז בשם

שמיאל* "אין למדיין לא מן ההכרח ורא מן התנודות ולא מן התוספות אלא מן התלמוד

מקור מס' 65

סימן כ"ז הלכות תפילין סעי' ט"ו

[illegible]

המשך בעמוד הבא

[illegible][illegible]

אומנם עיקר ש"ס מנחות ל"ו ע"א בעא מיניה פלימו מרבי מי שיש לו שני רבאים באויה מרן מניה תפילין א"ל קום גלי או קבל עליך שטמא (א) עמוד וצא בגלות או קבל עליך שטמא דאחובי חייבת בי רש"י) אדורה אתי הדא גברא א"ל אתלת לי יטקא דאית ליה תרי רשי כמה בעינן למיתב לכוזח וכו'.

ובתוס' שם ד"ה או קום גלי בעולם הזה ליכא אבל יש במדרש אש מדרש ורצא מתחת קרקע אדם א' שיש לו שני ראשים לפני שלמה המלך נשאל אשה וחולד בנים (צא מרא האמור כש"ס וחולין ג"ה ע"ב דכל יתר כנשול דמי ולהסבירים וסריפא אינו זה).

מיו"ב בשני ראשים וכתבא באשתו בראש אחד וכשבאו לחלק בנכם אביכם מי שיש לו שני ראשים שאל שני הלקים ובאו לרץ לפני ש"ה ע"ה מ"ד ע"ב ובשט"ק סם ג.א. שלמה בחכמתו הרתיה נזים וכבר אחד מן הראשים ושפך הרותחים על ראש השני נמחת צער הרותחים צעק בשני ראשים אמר שהע"ה ש.מ. דעולתה אחת לשתי הראשים ואין גזון אלא כאשן אחד ע"כ ש' לרץ בדברים וגם האמורים ללאדמה משעשע שרץ שני ראשים היו להם אלא אברים אחדים וגם מערכת העצבים הייתה להן משותפת וצדק ליסוד האם הואיל והוכרח שגם מערכת עצבים אחת להם וממילא בע"כ שם גוף אחד ואומנם יתכן גם אם לא היה כזבא לשני הראשים ומחמת שלחם מערכת העצבים נפרדת גם לא בוכרבו שהם שני אנשים שיתכן להם שפיר ש"כ" שהם לא נפרדים לגמרי לכה"כ באברים שהגשמה תלוייה דם גוף אחד ואומנם בזה היה קשה לו להוכיח ולכן כשדורשים שמערכת העצבים לפדות אחד ממילא איש אחד הוא ועיין.

מקור מס' 67

TERATOLOGY 47:91-108 (1993)

Morphology of the Cardiovascular System in Conjoined Twins: Spatial and Sequential Segmental Arrangements in 36 Cases

LEON M. GERLIS, JEONG-WOOK SEO, SIEW YEN HO, AND JE G. CHI
*National Heart and Lung Institute, London SW3 6LY, United Kingdom
 (L.M.G., S.Y.H.); Department of Pathology, Seoul National University
 College of Medicine, Seoul 110-460, Korea (J.-W.S., J.G.C.)*

Dicephalus is characterized by two separate heads, two or more arms, but only two legs (Siebert et al., '89; Miyabara et al., '73). Such conjunction is also referred to as parapagus (Spencer, '92). Because both chests and abdomens are fused into a single trunk, and the alignment of the trunk and heads are parallel, there may be one heart or two hearts in parallel positions. Abnormal laterality, such as mirror-image arrangement or isomerism of right or left types, is very common in such situations. Cardiac lesions are frequently found in such cases as may be expected in singleton hearts with abnormal laterality ("heterotaxy"). When there is a fusion in the hearts, the form of the heart is similar to that of the compound heart in thoracopagus, which is discussed below.

מקור מס' 68

NURSING FORUM

VOLUME XVI NO. 3, 4 1977

One Must Die So the Other Might Live
by Donald C. Drake

המשך בעמוד הבא

The twins' father and rabbis met with Dr. Koop on Sept. 20. And then, three days later, the rabbis met again with Dr. Koop, but this time alone.

Rabbi Feinstein did not attend the conferences, but instead sent his son-in-law, Rabbi M. D. Tendler, a noted Jewish authority on medical ethics, a professor of Talmudic law and chairman of the department of biology at Yeshiva University in New York.

Time and again Rabbi Tendler put the same question to Dr. Koop in different ways because the answer would be so important to the rabbinical discussion that would ensue.

Are the twins one baby or two babies?

If the twins were only one baby with two heads, then it would be ethical to remove Baby A as an unnecessary appendage.

If there were two babies with distinct nervous system, however, then that would require more scholarly discussion.

Each time Rabbi Tendler asked the question in a different way, Dr. Koop would come back with the same unequivocal reply:

Former District Attorney Arlen Specter, who represented the hospital in the case, felt that the only way to insure adequate protection for Dr. Koop was to get a court order authorizing him to do the surgery.

A three-judge panel of the Family Court heard Dr. Koop and the lawyers present their arguments in an empty courtroom on Oct. 10, which was Columbus Day, a holiday when the building would otherwise have been closed.

The arguments presented by the lawyers were surprisingly similar to the positions taken by the rabbis during their 11 days of discourse.

Common law in Pennsylvania states that death comes after the heart stops, the lawyers argued. Since there was only one complete heart, the twins constituted one person, and to remove one would be only to remove an appendage, like a gangrenous leg.

The judges dismissed this attempt at logic, which probably was just as well as far as the lawyers were concerned, since modern medicine tends to define death as the cessation of brain, rather than cardiac, activity.

The lawyers then went to their second line of reasoning and judicial precedent, which said that what might appear to be a crime is not a crime if a court rules that the good outweighs the bad and accordingly hands down a court order.

Because there is greater good served by saving one child instead of losing both of them, the court would be justified in issuing such an order, the lawyers insisted.

Then they cited a legal treatise on two mountain climbers, a survival story almost identical in principle to Rabbi Tendler's analogy about the parachute incident:

A mountain climber who falls from his perch is saved from instant death by a rope attached to a partner who has a more secure hold. But the hold is not so secure that he can keep both himself and his friend from plunging to their deaths. Because both would die under such circumstances, the climber with the more secure hold would be justified in cutting the rope.

The court apparently agreed with this logic. After a few minutes of deliberation it authorized Dr. Koop to proceed with the surgery.

מקורות מס' 70, 75

Journal of Pediatric Surgery, Vol 26, No 1 (January), 1991

Xiphoomphaloischiopagus Tripus Conjoined Twins: Successful Separation Following Abdominal Wall Expansion

By L. Spitz, S.N.J. Capps, and E.M. Kiely
London, England

THERE HAVE BEEN many publications concerning conjoined twins and all emphasize the need for careful investigation and planning prior to separation. We report the successful separation of twins joined over an extensive area from the mid sternum to the pelvis with particular reference to one of the most important aspects, primary closure of the abdominal wall defect using intraperitoneal tissue expanders and a myocutaneous flap from the fused limb.

MATERIALS AND METHODS

Case Report

The twins were born in the Sudan on September 1, 1986, to a 28-year-old (gravida 4, para 3) mother following an uncomplicated pregnancy. There was a strong family history of twins on both maternal and paternal sides, but these were not suspected antenatally. A cesarean section was performed after a footling presentation. The twins were referred to the Hospital for Sick Children, in December 1986 at the age of 3 months when their combined weight was 6.2 kg, having been bottle fed on demand.

Twin 1 was healthy and well nourished. Twin 2 appeared malnourished but alert and lively. They were joined from the midsternum to the pelvis and were lying obliquely at approximately 120° to one another. Above the area of fusion they appeared normal. There were two normal lower limbs and one fused extremity

The twins reported here are healthy, thriving, and developing well 17 months after separation. Continued attention to physiotherapy for their normal limbs is important to correct the abduction/flexion deformity. Assessment of renal and bladder function will be important as they grow and further surgery will be required in twin 1 for control of bladder emptying. Both children will be left with their abdominal colostomies for the foreseeable future because these simplify their management, particularly while they adapt to their artificial limbs.

Birth Defects Original Article Series, Vol. III, No. 1; April, 1967.

Ethical and Moral Considerations in the Separation of Conjoined Twins

Summary of Two Dialogues between Physicians and Clergymen

C. K. Pepper, Th.D.*

The moral dilemma is that surgery to separate thoracopagus twins with one functioning heart would involve the death of one in order to give the stronger an opportunity for life.

First it must be decided whether to view the twins as one person with a parasitic growth or as two persons whose lives must be considered. Three possibilities emerge if the premise of two personalities is accepted. First, both will die with or without the extraordinary effort to help them survive. Second, both will survive with all the physical and psychiatric implications that this would produce in the patients and the family. Finally, surgical separation will give one child an opportunity for a normal life with the loss of the parasitic growth, or death of the other twin.

מקור מס' 74

Pediatr Surg Int (1997) 12

J. Raffensperger

A philosophical approach to conjoined twins

Abstract There are increasing numbers of attempts to surgically separate conjoined twins. Almost every type of conjoined twins have been separated, with varying results. Surgeons must often make the decision as to the desirability and feasibility of separation. These decisions are complicated by ethical problems that involve patient privacy, the allocation of shared organs, and in some instances the necessity for one twin to die to save the other. Although life as a conjoined twin would appear to be intolerable, there are historical as well as current instances of conjoined twins who have progressed to adulthood as relatively well-adjusted individuals. Thus, in some situations, it may be better not to operate on these patients. At one time or another, when individual cases have been studied by theologians, all faiths have agreed that the sacrifice of one twin to save the other is ethical. When one twin is clearly stronger than the other and has the best chance for long-term survival, it also appears to be desirable to give that twin the shared organs that allow gastrointestinal and genitourinary function and ambulation. It is now possible to predict the pattern of shared organs in most cases based on an external examination. It is no longer necessary to subject these patients to prolonged, invasive tests, which may be dangerous and provide at best incomplete information. The surgeon should take great care to protect his patients' privacy and resist efforts by the media to create a "television circus" over these patients.

מקור מס' 74

איטליה

תינוקת שנולדה עם שני ראשים נותחה - וניצלה

תינוקת שנולדה עם שני ראשים נותרה בחיים, לאחר שהרופאים באיטליה כרתו אחד מהם.

התינוקת, ששמה פרדיקה, נולדה לפני כשבוע בבית-החולים בעיר פאלרמו שבסיציליה. מייד לאחר הלידה היא הועברה לביה"ח בטורינו, שם נותחה ואחר משני הראשים נכרת. לדעת הרופאים, בכך ניצלו חיי הפעוטה.

לדברי מנהל המחלקה הניורוכירורגית בביה"ח, פרופ' לורנצו ג'ניטורי, מדובר במקרה נדיר. "תאי העובר עוברים שינויים במהלך ההריון, וחלק מהם הפכו לראש שני", הסביר. לדבריו, אחד הראשים היה "עיקרי" והאחר "משני". "גאל" צתי לכרות את הראש המשני ולשתול חלק מהאיברים שהיו בו בתוך הראש העיקרי. למרבה המזל, הניתוח הצליח".

אתמול הוחזרה הפעוטה לבית הוריה בסיציליה, והרופאים צופים לה התפתחות נורמלית לחלוטין.

יוסי בר, רומא

יום רביעי, י"ג בכסלו תשנ"ט - 2.12.1998

ידיעות אחרונות

ב"ה יום ו' עש"ק י' לעומר תשי"ז לפ"ק.
להרב הגאון וכו' מוה"ר י. י. וואכטפויגל שליט"א.

ומה שהעיר כ"ח על שאלת פלימו צגמ' באיזה מכן מניח
תפילין ול"ע לכאורה מאי הסברה לתת עדיפות
להאחד על השני ומכאן יש לדון בזה, אולי י"ל משום דהדרך
הוא בכפילת אברים שאחד קטן מחצירו ע"כ שאל אם זה
סימן שהוא היתר ע"כ יש להניח תפילין על הראש הגדול
מחצירו משום שמוכח שזהו העיקר — ובז"ל סי' נ"ח פוסק
בשני עיניו ואחת נקובה בסומכי' דאם הקטנה נקובה
בשרה משום דהקטנות הוא סימן דהיא היתר עיי"ש —
גם אולי יש להסתפק אולי כה הראש הוא יותר בראש
בצימין או דלמא לא שנה דוגמת הסתפקות החוס' ז"ל
בצ"ק דף מ"ה ד"ה מועד לקרן ימין עיי"ש.

י. מצות אכילת מצה

לאכל לחם מצה בליל חמשה עשר בניסן העשוי
ממין דגן. שנאמר: „בערב תאכלו מצות“. ופרוש:
ליל חמשה עשר בניסן בין בזמן שהיה שם פסח,
או בזמן שלא יהיה שם.

לא. מצות קדוש שבת בדברים

לדבר דברים ביום שבת בקניסתו וכן ביציאתו
שיהיה בהם זכר גדלת היום ומעלתו והקדלתו
לשבת כשאר הימים שלפניו ואחריו. שנאמר: „זכור
את יום השבת לקדשו“. כלומר. זכרו וזכר קדשה
והקדלה. ובפרוש אמרו לנו חכמינו, שדברים אלו
מצוים אנו לעמך על הדין. שכן בא הפרוש: זכרו
על „זמן“. והענין הוא שנותנין בכוס רביעית זין חי
או מזוג או יותר מרביעית אבל לא פחות מזה,
והמדינה ידועה שהיא על חלק אחד של זין חי טוב
שלשה חלקי מים. ומקבצין עליו קדוש שבת. כמו
שדיוס הנוסח בין היהודים. וכן ביציאת שבת גם
בן מקבצין על זין לכבוד היום. ואותה בקרה של
מוצאי שבת נקראת הקדלה.

תה. מצות שופר ב'אש-השנה

שנצטוינו לשמח קול שופר ביום ראשון של
תשרי שהוא ראש-השנה. וקדמנו במסכת ראש-
השנה (ב א): באחד בתשרי—ראש-השנה לשנים,
שנאמר „יום תרועה יהיה לכם“: ואף-על-פי
שאין כאן זכר לתרועה זו — אם בשופר, או
במצלתיים, או בכל-שאר כלי-נגון—מפי השמועה
למדו זכרונם לברכה (רי"ג לג ב). שהיא ב' שופר",
כמו שמצינו ביוכל שנאמר בו „שופר“ (ויקרא כה ט).

המשך בעמוד הבא

תכ. לקרות שמע פצמים בקל-יום
 שגטונו לקרות בקל-יום ערבית ושחרית
 פסוק אחד מן התורה שגסדר זה. וזהו "שמע
 ישראל" אל ה' אל ה' יי אלהינו יי אלהינו. ועל פסוק זה נאמר
 "ודברך גם בשבתך... בשבתך יקדשך". וקא
 תפוש על זה (ברכות פ"א מ"ג): בשעה שגני אדם
 שוכבים ובשעה שגני אדם קמים. וקא משמע
 להו לרבנן (ברכות י"ב). ששעה שגני אדם שוכבין—
 יקרא כל-הלילה עד שיגלה עמוד השחר. וקענין
 שגתוב. ושבתם ואין פסיד" (ויקרא כ"ו): וכן
 לא ישוב עד-ואכל קרף" (במדבר כ"ב). דמשמע:
 כל-שעת שכיבה: ועוד שגני אדם הלוקים הם
 קבדוהם בענין השכיבה: יש מהם—שאינם שוכבין.
 עד חצי הלילה: ויש—עד סופה: ויש—ששוכבין
 מיד בתחלת הלילה: ומפני כן אמרו (ברכות פ"א מ"ג).
 שזמן קריאת-שמע בערבין—משעה שהלחנים
 נקנסין לאכל בתרוסקתן. דהנינו: צאת המזגבים.
 עד שיגלה עמוד השחר: ושעה שגני אדם קמים—
 משמע להו בתחלת היום. כלומר: כשהפקר אור
 קשאדם מכיר את-חברו ברחוק ארבע אמות:
 עד שלש שעות שלמות. ולא משמע להו הקיפה
 כל-היום כמו השכיבה. שאין דרך אחד מגני
 אדם שהוא כריא שקים ממסתו בסוף היום
 או אפילו באמצעו. ואמרו זכרונם לברכה (ברכות
 ט"ב) בקריאת-שמע ושחרית—דגל-מקום מכן
 ואילך. כלומר: מסוף שלש שעות עד סוף היום.
 מי שלא קרא (כלומר: ויזנה לקרות)—לא הפסיד.
 אלא שלא יוכל לקרותה עם ברכותיה.

מקורות מס' 82, 86, 91, 96

ה. ביום השבת,

ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד.

ד בתפלתו לא כיון לצאת י"ח זכירה כדי שיצא ידי חובת
 קידוש דאורייתא מן המובחר במקום שעודה על הכוס.

מקור מס' 84

ואלה דברי הרב רבנו משה אלשקר האחרונים
שהשיב על תשובתו של הגאון ז"ה

מקור מס' 88

סימן רי האוכל פחות מכזית מה דינו

חולה שמאכילים אותו באמצעות צינור הנכנס דרך הגרון או דרך קיר הבטן לתוך הקיבה, אינו מברך תחלה וסוף כי בלא הנאת גרון אין זאת נחשבת אכילה.⁸ אמנם מביא השערים מצויינים בהלכה⁹ בשם המור וקציעה¹⁰ שאפילו אם אין לו שום טעימה בחיך, אם שבע מהן מברך עליהן וגם מוציא אחרים, וכ"כ באגלי טל¹¹ שחייב בברכה לפניה ולאחריה¹², ועיין גם בשו"ת לבושי מרדכי¹³, ובשו"ת מחזה אברהם¹⁴ כותב דמה טוב שישמע בהמ"ז מאחר המחויב בבהמ"ז ויוציאו י"ח, וכותב הגרא"י וולדינברג שליט"א¹⁵ שבביה"ח הא מצוי זה שישכב באותו חדר עוד אחד שאוכל בדרך טבעי שיוכל להוציאו בבהמ"ז, ולא פעם יחיה עי"כ חולה המדקדק ומחזור אחר מצוות לקיימן ומצטער כשאין בידו לקיימן.

סימן תעה יתר דיני הסדר

חולה שמאכילים אותו דרך צינור לתוך בטנו (זונדא) לא יצא ידי חובתו באכילת מצה ומרור או בשתיית ד' כוסות, ולכן לא יברך עליהם לא ברכת הנהנין, לא ברכת המצות ולא ברכה אחרונה. אמנם אם אפשר, ישתדל לצאת חובתו של כל אלה הברכות על ידי זה שישמע אותם ממישהו אחר שגם אוכל ושותה יחד אתו ומברך לעצמו, וגם מכון להוציאו בברכותיו¹⁴.

מקורות מס' 93,90